

Perehüvitiste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Perehüvitiste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu*) on välja töötatud Sotsiaalministeeriumis.

Eelnõuga tehtavad muudatused puudutavad vanemahüvitise ja elatisabi maksmist.

Vanemahüvitise regulatsiooni täpsustamine

2018. aasta sügisel vastu võetud vanemahüvitise sätete eesmärk oli suurendada vanemate töö- ja pereelu ühitamise võimalusi, luues vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi enam valikuvõimalusi ning soodustades hoolduskoormuse jagamist ema ja isa vahel. Samuti ühtlustati vanemapuhkuste ja -hüvitiste arvestamise põhimõtteid ning hüvitiste arvestamine ja maksmine viidi Sotsiaalkindlustusametisse (edaspidi SKA). Eelnimetatud seadusemuudatused jõustuvad 01.04.2022.

Seaduse jõustumiseks ettevalmistamise käigus on sätete tõlgendamises ilmnenud ebatäpsusi, mida käesoleva eelnõuga parandatakse, et tagada õigusselgus ja ühtne praktika seaduse rakendamisel. Kuna jõustuvad vanemahüvitise muudatused on seotud töölepingu seaduses reguleeritud vanemapuhkuse ja sotsiaalmaksuseaduses reguleeritud sotsiaalmaksu maksmise erijuhtude sätetega, täpsustatakse ja täiendatakse vastavalt ka töölepingu seadust ja sotsiaalmaksuseadust. Seoses vanemapuhkuste ja -hüvitiste muudatustega kaasnenud terminoloogia muutumisega viiakse ka liikluskindlustuse seaduse terminoloogia vastavusse 01.04.2022 jõustuvate muudatustega ning sõna „lapsehoolduspuhkus“ asendatakse sõnaga „vanemapuhkus“. Eelnõuga tehtavad muudatused on pigem olulised töökorralduse seisukohast, osaliselt tehnilist laadi.

Eelnõuga muudetakse paremaks ka vanemahüvitise ja emapuhkuse tingimusi olukorras, kus laps sünnib surnult või sureb 70 päeva jooksul pärast sündi. Emadel, kellel on õigus emapuhkusele tagatakse eelnõuga õigus kasutada hüvitatud emapuhkust 100 kalendripäeva ning kui emal on jäänud lapse surma hetkeks vähem kui 30 kalendripäeva emapuhkust saada, tagatakse talle igal juhul 30 päeva ema vanemahüvitisega kompenseeritud puhkust. Ka isadel ja töö- või teenistussuhteta emadel on võimalik saada vastavalt isa- või ema vanemahüvitist 30 päeva ulatuses, kui laps peaks sündima surnult või surema 70 kalendripäeva pärast sündi.“

Eelnõu seadusena rakendamisega ei kaasne olulist õiguslikku muudatust 01.04.2022 jõustuvates vanemahüvitise sätetes.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni loomine

Eelnõuga täiendatakse senist elatisabi määramise ja maksmise regulatsiooni pankrotimenetlusaegse elatisabi sätetega, et lapsel, kelle elatist maksma kohustatud vanema

suhtes on välja kuulutatud pankrot, oleks ka pankrotimenetluse ajal võimalik saada riigilt elatisabi.

Elatisabi kuni 100 eurot kuus maksab riik lapsele, kelle vanem või vanemad ei täida ülalpidamiskohustust. Kehtiva seaduse kohaselt on elatisabi võimalik taotleda nii kohtumenetluse kui täitemenetluse ajal. Probleem tekib juhul, kui võlgnikust vanema suhtes kuulutatakse välja pankrot ning algab pankrotimenetlus. Täitemenetluse seadustiku (TMS) kohaselt lõpeb täitemenetlus võlgniku pankroti väljakuulutamisega, mis tähendab seda, et lapsel ei ole enam võimalik täitemenetlusaegset elatisabi saada. Pankrotimenetlus võib kesta kauem kui aasta ning lapsel puudub sellel perioodil õiguslik alus elatisabi saada. Kehtiv perehüvitiste seadus ei sisalda aluseid ega regulatsiooni, mis lubaks maksta elatisabi pankrotimenetluse ajal.

Sihtrühma suuruseks on hinnanguliselt 40 last aastas, kelle elatist maksta kohustatud vanema suhtes on välja kuulutatud pankrot ja kes ei saa seetõttu praegu kehtiva regulatsiooni kohaselt elatisabi taotleda.

Eelnõus sätestatud pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsioon on kooskõlas ka Justiitsministeeriumi menetluses oleva füüsilise isiku maksejõuetuse seaduse (FIMS) eelnõuga, millega muudetakse füüsilise isiku maksejõuetusmenetlused kiiremaks, tõhusamaks, kõikidele osapooltele vähem kulukaks, füüsilisest isikust võlgnikule sobivamaks ja kaasaegsemaks.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Sotsiaalministeeriumi laste ja pere osakonna nõunik Merlin Murumets (tel 626 9806, merlin.murumets@sm.ee). Eelnõu koostamisse on eksperdina kaasatud endine töö- ja pensionipoliitika osakonna nõunik Pirjo Turk (pirjo.turk@sm.ee). Eelnõu mõjude hindamise osa on teinud Sotsiaalministeeriumi analüüsi ja statistika osakonna analüütik Age Viira (tel 626 9141, age.viira@sm.ee). Eelnõu juriidilist kvaliteeti on kontrollinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunikud Piret Eelmets (tel 626 9128, piret.eelmets@sm.ee) ja Alice Sündema (tel 626 9271, alice.sundema@sm.ee).

Sotsiaalmaksuseaduse muudatused on koostatud koostöös Rahandusministeeriumi maksupoliitika osakonna peaspetsialisti Kairi Aniga (tel 611 3052, Kairi.Ani@fin.ee).

Eelnõu väljatöötamisel on osalenud SKA äriteenuste talituse teenuse juhid Marjana Lazarenkov (tel 5307 0868, Marjana.Lazarenkov@sotsiaalkindlustusamet.ee) ja Piret Meemann (tel 5307 0479, piret.meemann@sotsiaalkindlustusamet.ee) ning hüvitiste osakonna arendusnõunik Pirjo Künnapuu (tel 782 7906, Pirjo.Kunnapuu@sotsiaalkindlustusamet.ee).

Eelnõu on keeleteinutanud Rahandusministeeriumi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteinetaja Virge Tammaru (tel 626 9320, virge.tammaru@fin.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud valitsusliidu tegevuskava peatüki „Rahvastiku- ja perepoliitika“ punktiga 5.15, mis seab eesmärgi pöörata erilist tähelepanu vähekindlustatud peredele, erivajadusega lapsi kasvatavatele peredele, üksikvanematele ja paljulapselistele peredele.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse perehüvitiste seaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 28.05.2021, 18.

Eelnõu §-ga 2 muudetakse perehüvitiste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadust avaldamismärkega RT I, 26.10.2018, 1.

Eelnõu §-ga 3 muudetakse liikluskindlustuse seaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 13.03.2019,14.

Eelnõu §-ga 4 muudetakse sotsiaalmaksuseaduse redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 21.04.2021, 14.

Seaduse eesmärk

Eelnõusse on koondatud nelja seaduse – perehüvitiste seaduse (PHS), liikluskindlustuse seaduse (LKindLS), töölepingu seaduse (TLS) ja sotsiaalmaksuseaduse (SMS) – muutmise ettepanekud.

Eelnõu §-ga 1 laiendatakse elatisabi regulatsiooni, millega tagatakse elatisabi maksmine ka nendele lastele, kelle vanemad ei täida perekonnaseadusest tulenevat ülalpidamiskohustust ja kelle suhtes on käimas pankrotimenetlus.

Kehtiva PHS-i järgi on õigus elatisabile lapsel, kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust ning algatatud on kohtumenetlus elatise väljamõistmiseks või täitemenetlus elatisnõude täitmiseks. Kui kohustatud vanema suhtes on käimas täitemenetlus, lõpetatakse täitemenetlus pankroti väljakuulutamise korral TMS-i alusel. Täitemenetluse lõpetamine toob aga omakorda kaasa lapsele elatisabi maksmise lõpetamise. Siinkohal puuduvad võimalused kehtivat õigust praktikas teistmoodi rakendada, mistõttu on ainuke lahendus laste ebavõrdse kohtlemise vältimiseks töötada välja täiendav regulatsioon, mis annaks õigusliku aluse maksta elatisabi ka pankrotimenetluse ajal.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni sätete lisamisel täpsustatakse eelnõuga ka praktilisest vajadusest tulenevalt olemasolevaid kohtu- ja täitemenetlusaegse elatisabi sätteid. Muudatused on kehtivaid põhimõtteid täpsustavad ja olulised eelkõige töökorralduslikust aspektist.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni sätestamisele eelnes Sotsiaalministeeriumis koostatud väljatöötamiskavatsus¹.

Eelnõu § 2 eesmärk on täiendada ja täpsustada vanemapuhkuse ja -hüvitise regulatsiooni. 2018. aastal Riigikogus vastu võetud vanemapuhkuse ja -hüvitise süsteemi muudatused olid väga mahukad ning eeldasid paljude osapoolte kokkuleppeid, samuti SKA ja teiste osapoolte infotehnoloogilisi arendusi. Muudatuste rakendumine nähti ette etappidena aastatel 2018–2022. Viimase etapina jõustuvad vanemahüvitist puudutavad muudatused 01.04.2022. Juba varem vastu võetud muudatuste rakendamise ja sotsiaalkaitse infosüsteemis (edaspidi SKAIS) vajalike arenduste ettevalmistamise käigus on vanemahüvitise regulatsiooni tõlgendamisel esile kerkinud mitmeid küsimusi ja praktilisi kitsaskohti, mis on muudatuste varasema menetluse käigus jäänud kas muudatuste paljususe tõttu piisava tähelepanuta või tuleb need eelnevalt planeeritud infotehnoloogiliste arenduste mitteteostatavuse või teisiti lahendatavuse tõttu üle vaadata. Näiteks SKAIS-i iseteeninduse võimalused lubavad käesoleval ajal teenust arendada palju innovaatilisemalt ja kliendikeskselt kui kolm aastat tagasi, kui seadusemuudatused koostati ja vastu võeti. Eelnõu eesmärk on vanemahüvitise mitmetitõlgendatavaid sätteid

¹ Eelnõude infosüsteem, perehüvitiste seaduse teiste seaduste muutmise seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus, EIS nr 18-0620/01.

täiendades ja täpsustades tagada regulatsioonist selge ja ühene arusaadavus ning seeläbi seaduse rakendaja ühetaoline halduspraktika. Vanemahüvitist puudutavad muudatused on pigem tehnilist laadi ja olulised töökorralduslikust aspektist.

Eelnõuga muudetakse paremaks ka vanemahüvitise ja emapuhkuse tingimusi olukorras, kus laps sünnib surnult või sureb 70 päeva jooksul pärast sündi. Emadel, kellel on õigus emapuhkusele tagatakse eelnõuga õigus kasutada hüvitatud emapuhkust 100 kalendripäeva ning kui emal on jäänud lapse surma hetkeks vähem kui 30 kalendripäeva emapuhkust saada, tagatakse talle igal juhul 30 päeva ema vanemahüvitisega kompenseeritud puhkust. Ka isadel ja töö- või teenistussuhteta emadel on võimalik saada vastavalt isa- või ema vanemahüvitist 30 päeva ulatuses, kui laps peaks sündima surnult või surema 70 kalendripäeva pärast sündi.

Eelnõu seadusena rakendamise ei kaasne vanemahüvitise süsteemile olulist õiguslikku muudatust või muud olulist mõju.

Eelnõuga korrastatakse ka PHS-i muudatustega kaasnevaid sätteid teistes seotud seadustes, nt täpsustatakse TLS-is emapuhkuse algusaega ning SMS-is täiendatakse sotsiaalmaksu maksmise erijuhtude regulatsioonis selliste õigustatud isikute ringi, kelle eest riik maksab sotsiaalmaksu, viies selle vastavusse vanemahüvitist saama õigustatud isikute ringiga.

Eelnõu § 3 eesmärk on täpsustada LKindS-i, asendades seaduses seoses vanemapuhkuste ja hüvitiste muudatustega kaasnenud terminoloogia muutumisega sõna „lapsehoolduspuhkus“ sõnaga „vanemapuhkus“.

Eelnõu § 4 eesmärk on täiendada ja täpsustada vanemahüvitise regulatsiooniga seonduvalt SMS-is sotsiaalmaksu erijuhtude maksmise põhimõtteid ning ühtlustada selliste isikute ringi, kelle eest riik või avalik-õiguslik juriidiline isik maksab sotsiaalmaksu ja kes on õigustatud saama vanemahüvitist.

Eelnõu §-de 2–4 kohta ei ole koostatud hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (HÕNTE) kohaselt väljatöötamiskavatsust, kuna muudatuste sisu ja tähtsuse tõttu on eelnõu menetlus kiireloomuline, et eelnõuga tehtavad muudatused jõuaksid jõustuda juba vastu võetud, kuid veel jõustumata redaktsioonidega samal ajal (HÕNTE § 1 lg 2 p 1) ning seaduseelnõu seadusena rakendamise ei kaasne olulist õiguslikku muudatust või muud olulist mõju (HÕNTE § 1 lg 2 p 5).

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb viiest paragrahvist, millest esimeses sätestatakse PHS-i muudatused, teises PHS-i muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse muudatused, kolmandas LKindS-i muudatused, neljandas SMS-i muudatused ning viiendas seaduse jõustumine.

Eelnõu § 1 punktiga 1 tunnistatakse kehtetuks PHS § 7 lõige 3. Kuigi elatisabi, mis on kuni 100 eurot kuus lapse kohta, on kehtestatud numbrilise suurusena, ei ole korrektne viide, et elatisabi kehtestatakse konkreetse suurusena. Elatisabi makstakse kuni 100 eurot kuus ning see sõltub makstava elatisabi liigist ja võlgniku makstud elatise summast, mis on täpsemalt reguleeritud PHS-i 4. peatükis „Elatisabi“.

Põhimõte, et kohtumenetluse ajal makstava elatisabi maksmise algus- ja lõpukuul arvutatakse elatisabi suurus proportsionaalselt nende päevade arvuga, mille eest on õigus elatisabi saada, sätestatakse muutumatul kujul PHS §-s 49 „Kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise alused“,

koondades seeläbi kõik kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise alused ühte paragrahvi, millega tagatakse reeglitest terviklik ülevaade.

Eelnõu § 1 punktiga 2 muudetakse elatisabi eesmärgi sõnastust.

Kehtiva seaduse §-s 47 sätestatud elatisabi eesmärk on tagada lapsele ülalpidamine, kui kohustatud isik ei täida ülalpidamiskohustust kohtumenetluse või täitemenetluse ajal. Muudatusega viiakse elatisabi eesmärk vastavusse PHS-i üldise eesmärgiga – toetada lastega peresid ja laste kasvatamist. Sättesse lisatakse, et elatisabi on võimalik maksta ka pankrotimenetluse ajal ja sel ajal, kui kohus on otsustanud täitemenetluse peatada FIMS § 12 lõike 4 ja § 15 lõike 3 alusel, nimetades seda eelnõus läbivalt pankrotimenetlusaegseks elatisabiks.

Eelnõu § 1 punktidega 3–5 täpsustatakse kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise aluseid.

Kehtiva seaduse § 49 lõikes 1 on sätestatud, et kohtumenetlusaegset elatisabi makstakse, kui võlgnik ei täida ülalpidamiskohustust perekonnaseaduse § 101 lõikes 1 sätestatud ulatuses. Perekonnaseaduse kohaselt ei või igakuine elatis ühele lapsele olla väiksem kui pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära, mis on 2021. aastal 292 eurot kuus. Perekonnaseaduse § 102 lõike 2 kohaselt võib kohus mõjuval põhjusel siiski vähendada elatist alla poole kuupalga alammäära. Kuna kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise aluseks on kohtu määrus, lähtub SKA elatisabi määramisel kohtu määrukses märgitud elatise suurusest. Seega on punkti 3 kohaselt korrektne PHS § 49 lõikes 1 viidata perekonnaseadusele.

Punktiga 4 täiendatakse PHS § 49 lõikega 3¹, milles sätestatakse kehtiva seaduse § 7 lõike 3 teises lauses esitatud põhimõtte. Kuna varem PHS-i üldsätete alla paigutatud säte puudutab kitsamalt vaid kohtumenetlusaegse elatisabi maksmist, on see nüüd paigutatud kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise aluseid reguleerivasse paragrahvi.

Kuigi reeglina mõistetakse kohtulahendiga elatis välja kuni lapse täisealiseks saamiseni (18-aastaseks saamiseni), tuleb praktikas ette olukordi, kus täisealine laps, kes jätkab õpinguid, pöördub uuesti kohtu poole elatise väljamõistmiseks. Punktiga 5 täiendatakse PHS § 49 lõiget 4 selliselt, et ka need lapsed, kes täisealisena omandavad haridust ja kelle vanem ei täida ülalpidamiskohustust ja kes taotlevad kohtus elatise väljamõistmist, saavad uuesti taotleda kohtumenetlusaegset elatisabi 150 päeva eest.

Eelnõu § 1 punktidega 6 ja 7 täiendatakse täitemenetlusaegse elatisabi maksmise aluseid.

Paragrahvi 50 lõikes 1 on nimetatud dokumendid, mis on aluseks elatisabi maksmisel – elatist väljamõistev kohtulahend ja kohtulahendiga võrdsustatud haldusorgani otsus. Muudatuse eesmärk on maksta täitemenetlusaegset elatisabi lisaks kehtivas seaduses nimetatud dokumentidele ka notariaalselt tõestatud kokkuleppe alusel.

Aastas sõlmitakse kokku *ca* 160 notariaalset elatiseiga seotud kokkulepet. TMS-i kohaselt on notariaalselt tõestatud kokkuleppe täitedokument, mille alusel saab täitemenetlust läbi viia, kuid seni ei ole olnud võimalik selle alusel elatisabi taotleda. Lähtudes isikute võrdse kohtlemise põhimõttest ja asjaolust, et notariaalse elatise kokkuleppe sõlminud osapooled ei oleks kehvemais seisus võrreldes vanematega, kes on elatise vaidluses kohtusse pöördunud, on eelnõu punktiga 6 PHS § 50 lõikesse 1 lisatud elatisabi maksmise ühe alusdokumendina vanemate vahel sõlmitud notariaalselt tõestatud kokkuleppe.

Seaduse lihtsama loetavuse huvides ja erinevates sätetes korduvalt kõigi elatise maksmise alusdokumentide loetlemise vältimiseks tehakse eelnõuga muudatus ja kasutatakse seaduses eelnimetatud dokumente ühise nimetajaga – elatise maksmise alusdokument. Elatisabi maksmise alusdokumentide loetelu täieneb tulevikus veelgi. Riigikogu menetluses oleva perelepitusseaduse eelnõu kohaselt saab olema SKA poolt kinnitatud vanemluskokkulepe samuti üks elatisabi maksmise alusdokumentidest.

Täitemenetlusaegse elatisabi suurus sõltub võlgniku makstud elatise summast, mistõttu võib tekkida olukord, kus ühes kuus jääb elatisabi alla ühe euro. Eelnõu punktiga 7 täiendatakse PHS § 50 lõikega 3¹, mille kohaselt tehakse elatisabi väljamakse juhul, kui see on vähemalt 1 euro. Muudatus on oluline menetlusökonoomika seisukohalt. Alla 1-euroste elatise maksete tegemine on riigile tunduvalt kulukam kui väljamakstav elatis alla 1 euro. Muudatuse kohaselt kogutakse järjestikused alla 1-eurosed väljamaksed kuude kaupa kokku ja väljamakse tehakse siis, kui järjestikuste perioodide elatisabi summa ületab 1 eurot.

Eelnõu § 1 punktiga 8 täiendatakse elatisabi regulatsiooni pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmise alustega.

Seadust täiendatakse §-ga 50¹, milles sätestatakse pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmise alused. Pankrotimenetlusaegset elatisabi makstakse õigustatud isikule elatise maksmise alusdokumendi alusel, kui võlgnik ei täida pankrotimenetluse ajal ülalpidamiskohustust perekonnaseaduse kohaselt ja võlgniku suhtes on jõustunud pankroti väljakuulutamise määrus. Elatisabi makstakse alates pankroti väljakuulutamise määruse jõustumisest seni, kuni kohus määrusega pankrotimenetluse lõpetab. Info pankroti väljakuulutamise ja pankrotimenetluse lõppemise kohta saab SKA Ametlikest Teadaannetest.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi suurus ühele lapsele on sarnaselt täitemenetlusaegse elatisabiga kuni 100 eurot kalendrikuus ja selle maksmise aluseks on võlgniku makstud elatise summa. Elatisabi suuruse arvutamisel rakendatakse täitemenetlusaegse elatisabi reegleid.

Olukorras, kus enne pankrotimenetlust on lapsele makstud täitemenetlusaegset elatisabi, tagatakse eelnõuga elatisabi maksmine tagasiulatuvalt selle aja eest, kui kohus on pankrotimenetluse avaldust menetledes otsustanud täitemenetluse peatada kuni pankroti väljakuulutamiseni või FIMS-i eelnõust tulenevalt võlgade ümberkujundamiskava kinnitamise määruse jõustumiseni. Kuna täitemenetlus on peatunud, on peatunud ka täitemenetlusaegse elatisabi maksmine. Seega, kui kohus kuulutab välja pankroti või kinnitab võlgade ümberkujundamiskava, on vaja eraldi seaduslikku alust, et maksta pankrotimenetlusaegset elatisabi tagasiulatuvalt ka selle perioodi eest, kui täitemenetlusaegse elatisabi maksmine oli peatunud.

Kui kohus jätab pankrotiseadusest tulenevalt või FIMS-i eelnõuga kavandatud muudatuste jõustumisest tulenevalt maksejõuetusmenetluse algatamise avalduse rahuldamata või lõpetab menetluse raugemise tõttu, siis selle perioodi eest, kui täitemeetmed olid kohtu poolt peatatud, makstakse lapsele tagasiulatuvalt täitemenetlusaegset elatisabi.

Eelnõu § 1 punktidega 9 ja 10 täpsustatakse ja täiendatakse elatisabi taotlemise sätteid.

Eelnõu punktis 9 sätestatud PHS § 51 lõike 1 muudatuse eesmärk on järgida PHS-is hüvitiste ja toetuste taotlemise korral põhimõtet, et alaealise õigustatud isiku eest taotleb toetust tema seaduslik esindaja. Muudatus lihtsustab oluliselt seadusliku esindaja jaoks info haldamist SKAIS-i iseteeninduses, kus lapsevanema vaatesse saab elatisabi puudutava info kuvada sarnaselt lapsetoetusega, mille puhul on toetust saama õigustatud isikuks samuti laps. Ka

praeguse korra kohaselt taotleb elatisabi lapse eest tema seaduslik esindaja, kuid elatisabi puudutava info haldamiseks peab lapsevanem SKA iseteenindusse sisse logima lapse rolliga ja seega on kogu last puudutav info erinevates vaadetes, pakkumata lapsevanemale / seaduslikule esindajale lihtsalt haaratavat terviklikku ülevaadet kõigist lapsega seotud riiklikest pereküvitistest. Muudatus läheb kokku SKAIS-i tervikliku arendusloogikaga ja lihtsustab elatisabiteenuse arendamist SKAIS-is.

Seoses pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni lisandumisega täiendatakse eelnõu punktiga 10 PHS § 51 elatisabi taotlemise sätteid lõigetega 5–7.

Lõike 5 kohaselt, kui pankrotimenetlusaegset elatisabi saama õigustatud isikule on varem makstud elatisabi, saab SKA andmed võlgniku suhtes esitatud pankrotiavalduse kohta kohtute infosüsteemist ja pankroti väljakuulutamise kohta Ametlikest Teadaannetest. Samuti kontrollib SKA elatisabi saama õigustatud isiku vastavust pankrotimenetlusaegse elatisabi saamise tingimustele ja teavitab isikut elatisabi õiguse tekkimisest. Tegemist on proaktiivse teenusega ja elatisabi maksmine jätkub, ilma et elatisabi saaja peaks tegema täiendavaid toiminguid.

Lisanduv lõige 6 reguleerib olukorda, kus pankrotimenetlusaegset elatisabi saama õigustatud isiku suhtes ei ole varem algatatud täitemenetlust elatise nõudes ega ole makstud täitemenetlusaegset elatisabi. Sellisel juhul tuleb elatisabi taotlejal pankrotimenetlusaegse elatisabi saamiseks pöörduda SKA poole ja esitada vastav taotlus. Taotlemise protsess tehakse kasutajale lihtsaks ning kogu vajalik info elatisabi saamiseks on kättesaadav nii SKA kodulehelt, kohapealsetest klienditeenindustest kui infotelefonilt.

Lõike 7 kohaselt tuleb pankrotimenetlusaegse elatisabi taotluse andmete loetelu ja esitamise korra kehtestamiseks täiendada sotsiaalkaitseministri 11. novembri 2016. a määrust nr 59 „Pereküvitiste taotluse andmete loetelu“.

Eelnõu § 1 punktidega 11–13 täiendatakse elatisabi määramise sätteid seoses pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni lisandumisega.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi määramist hakkab reguleerima eelnõu punktiga 11 PHS § 52 lisanduv lõige 1¹. Pankrotimenetlusaegne elatisabi määratakse pankroti väljakuulutamise määruse jõustumisest, kui taotlemiseks vajalikud dokumendid on esitatud kuue kuu jooksul eelnimetatud määruse jõustumisest. Elatisabi hilisemal taotlemisel määratakse elatisabi tagantjärele, kuid kõige rohkem taotluse esitamise kuule eelnenud kuue kalendrikuu eest. Nimetatud põhimõte on PHS-i läbivalt sama ning kehtib ka peretoetuste ja vanemahüvitise määramisel.

Eelnõu punktidega 12 ja 13 täiendatakse ja täpsustatakse PHS § 52 lõikeid 2–4 ning lisatakse viide pankrotimenetlusaegsele elatisabile, kuna rakendatavad põhimõtted kehtivad nii kohtumenetlusaegse kui pankrotimenetlusaegse elatisabi määramise korral, samuti täpsustatakse elatisabi määramise otsuse tegemist puudutavat. Vastavalt sotsiaalseadustiku üldosa seadusele tuleb SKA-l elatisabi otsus teha kümne tööpäeva jooksul taotluse ja kõigi nõutavate dokumentide saamisest arvates.

Eelnõu § 1 punktidega 14 ja 15 täpsustatakse ja täiendatakse elatisabi maksmise aluseid.

PHS § 53 lõikes 2 on sätestatud täitemenetlusaegse elatisabi makse tegemine kindlaks kuupäevaks. Praktikas makstaksegi elatisabi igal kuul kindlal kuupäeval, hiljemalt iga kuu 10. kuupäevaks. Kui väljamakse tegemise päev satub puhkepäevale, teeb SKA väljamakse sellele eelneval tööpäeval. PHS-s ei ole kuupäeva täpsusega viidatud ühegi teise peretoetuse

või vanemahüvitise väljamakse tegemise päevale, et vältida ebaproportsionaalselt ressursimahukat seaduse muutmise protsessi olukorras, kus SKA soovib muuta vaid väljamakse tegemise päeva, mistõttu sõnastataksegi punktiga 14 täitemenetlusaegse elatisabi maksmine üldisemalt.

Eelnõu punktiga 15 täiendatakse PHS § 53 lõikega 3, milles sätestatakse pankrotimenetlusaegse elatisabi väljamaksmine. Pankrotimenetlusaegse elatisabi esimene väljamakse tehakse hiljemalt taotluse esitamise päevale järgneval kuul sellele eelnenud perioodi eest. Järgmised maksed tehakse järgmisel kuul eelnevale kuule vastavas elatisabi suurus.

Näide: kohus kuulutas võlgniku suhtes pankroti välja 17.05.2021. Tema alaealise lapse nimel, kes on õigustatud saama elatisabi, esitas lapsevanem taotluse pankrotimenetlusaegse elatisabi saamiseks 29.05.2021. Selle näite puhul tehakse esimene elatisabi väljamakse juunikuus perioodi eest 17.–31.05.2021. Järgmine makse tehakse 10. juulil juunikuus eest jne.

Hüvitise maksmisel rakendatav reegel, et elatisabi makstakse jooksva kuul eelmise kuu eest, annab võimaluse vajaduse korral korrigeerida väljamakstava elatisabi summa suurust juhul, kui võlgnik on lapsele elatist mingis summas maksnud. Sarnane põhimõte on rakendatav ka täitemenetlusaegse elatisabi puhul, kus elatisabi summa suurus sõltub samuti võlgniku tasutud elatisest. Selline lahendus aitab paremini vältida elatisabi enammakseid ja tagasinõudeid. Pankrotimenetlusaegse elatisabi väljamakse tehakse iga kuu hiljemalt 10. kuupäevaks.

Eelnõu § 1 punktidega 16 ja 17 täpsustatakse ja täiendatakse elatisabi maksmise lõpetamise aluseid.

PHS § 54 lõige 1 näeb ette alused, mille esinemise korral lõpetab SKA kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise enne 150 päeva möödumist. Kohtumenetlusaegse elatisabi regulatsiooni kohaselt kehtib nii kehtivas seaduses (§ 7 lg 3) kui ka eelnõu § 1 punktiga 5 tehtava muudatuse kohaselt (§ 49 lg 3¹) reegel, et kohtumenetluse ajal makstava elatisabi maksmise algus- ja lõpukuul arvutatakse elatisabi suurus proportsionaalselt nende päevade arvuga, mille eest on õigus elatisabi saada. Praktikas aga ei ole see rakendatav kohtumenetlusaegse elatisabi ennetähtaegse lõpetamise korral, sest sel ajal, kui SKA saab info, mis tingib ennetähtaegse hüvitise maksmise lõpetamise, on elatisabi õigustatud isikule jooksva kuu eest juba välja makstud. Nimetatud asjaolule on elatisabi auditis tähelepanu juhtinud ka Riigikontroll ning teinud ettepaneku SKA senine praktika ja seadus vastavusse viia. Punkti 16 muudatuse kohaselt tunnistab SKA elatisabi määramise otsuse kehtetuks nimetatud asjaolu esinemise kuule järgnevast kuust.

Punktiga 17 lisatakse PHS § 54 lõikesse 3 sarnaselt kohtumenetlusaegse elatisabi maksmise lõpetamisega alused pankrotimenetlusaegse elatisabi ennetähtaegseks lõpetamiseks.

SKA lõpetab pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmise enne pankrotimenetluse lõppemist ja tunnistab elatisabi määramise otsuse kehtetuks alljärgneva asjaolu esinemise kuule järgnevast kuust:

- 1) kui ilmneb, et elatisabi maksmise tingimused ei olnud või ei ole enam täidetud;
- 2) võlgniku surma korral;
- 3) elatisabi saama õigustatud isiku surma korral.

Rakendatavad põhimõtted on samad kui kohtumenetlusaegse elatisabi puhul.

Eelnõu § 1 punktidega 18–20 täpsustatakse ja täiendatakse elatisabi saaja teatamiskohustuse sätteid.

Punktis 18 sõnastatakse senisest üldisemalt PHS § 55 lõike 1 punktid 5 ja 6. Muudatus on põhjendatud, kuna on rakendatav ka täitemenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisabi saaja puhul. Lisaks elatise kohtuotsusele võib elatisabi maksmise aluseks olla ka notariaalselt tõestatud kokkulepe.

Punktiga 19 tehtav täpsustus PHS § 55 lõikes 2 puudutab täitemenetlusaegse elatisabi saaja teatamiskohustust. Lõikes parandatakse viide lõike 1 punktidele 4–7, kohustades elatisabi saajat teavitama kohtutäiturit viivitamata ka lõike 1 punktis 3 esinevast asjaolust, mis puudutab lapse kasvatamise lõpetamist.

Punktiga 20 täiendatakse PHS § 55 lõikega 3, mille kohaselt kehtib ka pankrotimenetlusaegse elatisabi saaja suhtes nõue, et elatisabi saaja on kohustatud viivitamata teavitama SKA-d kõikidest asjaoludest, mis võivad elatisabi maksmist mõjutada. Eelkõige tuleb taolisteks asjaoludeks pidada elatisabi maksmise lõpetamist tingivaid sündmusi: lapse kasvatamise lõpetamine, võlgniku asumine ülalpidamiskohustust täitma, võlgniku poolt lapsele makstud elatis, elatise maksmise alusdokumendi muutmine.

Eelnõu § 1 punktidega 21–23 täiendatakse elatisabi tagasinõudmise ja tasaarvestamise sätteid.

PHS §-s 56 on sätestatud alusetult välja makstud elatisabi tagasinõudmine ja tasaarvestamine. Kui elatisabi on makstud hoolimata sellest, et seaduses sätestatud tingimused ei olnud täidetud, on elatisabi maksmine olnud alusetu ning see tuleb taotlejalt tagasi nõuda või on alusetult väljamakstu võimalik seaduse alusel tasaarvestada.

Punktidega 21 ja 22 laiendatakse PHS § 56 lõike 1 punktis 4 ja lõikes 2 sätestatud põhimõtet elatisabi tagasinõudmise või tasaarvestuse kohta sarnaselt täitemenetlusaegse elatisabiga ka pankrotimenetlusaegsele elatisabile.

Punktiga 23 täiendatakse PHS § 56 lõiget 3 reeglina, mille kohaselt on sarnaselt kohtutäiturile ka pankrotihaldur või usaldusisik kohustatud viivitamata SKA-d teavitama, kui võlgnik on pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmise ajal asunud ülalpidamiskohustust täitma. Kuna tegemist on väga üksikute juhtudega, ei too SKA teavitamine pankrotihalduritele ja usaldusisikutele kaasa olulist töökoormuse kasvu. Nimetatud teabe alusel on SKA-l õigus pankrotimenetlusaegse elatisabi saajalt makstud elatisabi tagasi nõuda.

Eelnõu § 1 punktidega 24–26 täiendatakse elatisnõude riigile ülemineku sätteid seoses pankrotimenetlusaegse regulatsiooni loomisega.

Punktiga 24 täiendatakse PHS § 57 lõikega 1¹, milles on sätestatud tingimused, mille esinemise korral läheb lapse pankrotimenetlusaegne elatisnõue üle riigile. Riigile saab üle minna nõue, mis on tekkinud ülalpidamist saama õigustatud ja maksuma kohustatud isiku vahel. Kui lapsel oli pankrotimenetluse ajal elatisnõue oma vanema vastu, läheb see nõue riigile üle. Nõude ülemineku hetkeks on pankrotimenetlusaegse elatisabi määramise otsuse tegemine. Nõue läheb riigile üle väljamakstud elatisabi ulatuses.

Punktiga 25 täpsustatakse viiteid elatise maksmise alusdokumentidele. Kuna eelnõu § 1 punkti 7 kohaselt on edaspidi täitemenetlusaegse elatisabi saamise aluseks lisaks võlgniku ja võlausaldaja vahelises vaidluses tehtud kohtulahendile ka lapsevanemate notariaalselt tõestatud kokkulepe, asendatakse PHS § 57 lõigetes 2 ja 3 viide kohtulahendile üldisema viitega elatise maksmise alusdokumendile.

Punktiga 26 täiendatakse PHS § 57 lõiget 5, tehes SKA-le kohustuseks teavitada võlgnikku pankrotimenetlusaegse elatisabi nõude üleminekust riigile. Võlgnikule saadetas teates märgitakse elatisnõude ülemineku seisukohalt olulised asjaolud. Nii kohtumenetlusaegse kui pankrotimenetlusaegse elatisabi nõude puhul teatatakse võlgnikule kirjalikult, milline nõue, millises hetkest, millises ulatuses ja millisel õiguslikul alusel on riigile üle läinud. Võlgnikule tehakse ettepanek kohtumenetlusaegse või pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmisest tulenev riigi nõue rahuldada ning antakse nõude rahuldamiseks vajalikke juhiseid.

Eelnõu § 1 punktidega 27–29 täiendatakse riigile üleläänud elatisnõude sissenõudmise sätteid.

Punktiga 27 täiendatakse PHS § 58 lõikega 1¹ seoses pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni loomisega. Kui pankrotimenetlusaegse elatisabi nõude võlgnik ei ole riigile üleläänud nõuet rahuldanud, võib SKA nõuda võla sisse pärast pankrotimenetluse lõpetamise määruse jõustumist vastavalt pankrotiseaduses ja sotsiaalseadustiku üldosa seaduses sätestatule.

Punktiga 28 täpsustatakse PHS § 58 lõikes 2 SKA ja Maksu- ja Tolliameti (edaspidi MTA) rolli riigile üleläänud elatisnõude sissenõudmisel. Käesolevaks ajaks ei ole riiginõuete konsolideeritud haldamise ülesande MTA-sse üleviimist täies ulatuses toimunud ning seetõttu on vaja eelnõuga täpsustada, et riigile üleläänud elatisnõude sissenõudmist korraldab ja võlausaldaja õigusi teostab täitemenetlusaegse elatisnõude korral MTA ning kohtumenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisnõude korral SKA.

SKA-l tekib MTA-le nõuete edastamise õigus siis, kui selleks on loodud infotehnoloogiline võimekus, st toimub automaatne teabevahetus nende asutuste vahel (eelnõu § 1 p 32).

Kehtiva seaduse § 58 lõikes 3 on sätestatud, et täitemenetlusaegse elatisabi maksmisega riigile üleläänud nõude kohta teeb SKA riigi nimel avalduse elatisasjas algatatud täitemenetlusega ühinemiseks või välisriigist laekuva elatise vahendamise korral riigi nõude mahaarvamiseks seaduse § 60 lõike 3 alusel. Praktikas SKA nimetatud avaldust eraldi dokumendina ei vormista, info liigub kohtutäituritele SKAIS-i kaudu. Kuna kehtiva sätte sõnastus tekitab infot vahendavate osapoolte vahel mitmeti mõistetavust ja segadust, muudetakse PHS § 58 lõike 3 sõnastust, tagades seeläbi ka ühtse halduspraktika täitemenetlusaegsete elatisabi nõuete sundtäitmisel.

Täitemenetlusaegne elatisabi nõue loetakse elatisasja täitemenetlusega ühinenuks, kui SKA teavitab SKAIS-i kaudu elatist sissenõudvat kohtutäiturit täitemenetlusaegse elatisabi väljamaksimisest või välisriigist laekuva elatise vahendamise korral riigi nõude mahaarvamisest PHS § 60 lõike 3 alusel.

Punktiga 29 täiendatakse PHS § 58 lõiget 5 selliselt, et lisaks sellele, et elatisabi ei nõuta sisse elatisabi saama õigustatud isikult, kui riigi nõue tema vastu on tekkinud pärimisseaduses sätestatud korras, ei nõuta seda pärimismenetluse korras sisse ka elatisabi saaja õelt ja vennalt.

Muudatuse eesmärk on vältida olukorda, kus lapsevanema elatisabi kohustuse pärib laps, kes sai tõenäoliselt ka ise elatisabi. Kui pärijal on elatist maksuma kohustatud isikult midagi pärida, peab ta tasuma teise pärija/teiste pärijate elatisabi nõudeid, mis võivad ulatuda mitmete tuhandete eurodeni. Lisaks emotsionaalsetele kaalutlustele on muudatuse tegemisel arvesse võetud ka majanduslikke kaalutlusi. Kui elatisabi nõuete täitmise protsent on juba võlgniku eluajal väga väike, siis nõuete täitmine pärandvarast on veelgi väiksem. Halduskoormus selliste nõuete suunamiseks pärimismenetlusse (sh pärija kindlakstegemine, pärandi vastuvõtmise selgitamine, pärandvara olemasolu jms) ning seejärel vajaduse korral ka täitemenetlusse, kui pärija on pärandi vastu võtnud, on võrreldes saadava tuluga ebaproportsionaalselt suur.

Eelnõu § 1 punktiga 30 muudetakse välisriigis sundtäidetava elatisega seotud elatisabi väljamaksmise sätet.

Paragrahvi 60 lõike 2 muudatuse eesmärk on kohaldada ka välisriigis algatatud täitemenetluse korral sarnast tähtaega elatisabi maksmise alustamiseks kui riigisisese täitemenetluse puhul. Neljakuuline ooteaeg ei ole vastavuses elatisabi saama õigustatud lapse huvidega. Eelnõuga kavandatav ühekuuline ooteaeg ja sellele järgnev ühe kalendrikuu pikkune arvestusperiood on piisav, et võimaldada ka välisriigi kohtutäituril elatisotsuse täitmiseks teatud toiminguid teha.

Eelnõu § 1 punktiga 31 muudetakse elatisabi maksmist puuduvat rakendussätet seoses välisriigis sundtäidetava elatisega seotud makstava elatisabi sätte muutmisega.

Paragrahvi 62 eesmärk on see, et eelnõuga kehtestatud ühekuuline ooteaeg rakenduks tagasiulatuvalt ka neile täitemenetluse juhtudele, kus elatisabi ei ole veel makstud, kuna varem kehtinud neljakuuline ooteaeg ei ole veel möödunud. Seadusesätte tagasiulatuvalt rakendamine on põhjendatud, sest see võimaldab isikul osa saada uuest soodsamast olukorrast võrreldes avalduse esitamise ajal kehtinud õigusnormiga.

Isikul, kelle ooteaeg sätte tagasiulatuvalt rakendamise tõttu lüheneb, ei ole õigust saada tagantjärele lühenenud ooteperioodi eest täitemenetlusaegset elatisabi. Näiteks, kui täitetoimiku avamisest on möödunud kolm kuud ning ooteperiood lüheneb tagasiulatuvalt ühele kuule, ei ole isikul õigust saada tagasiulatuvalt juba möödunud kahekuulise ooteperioodi eest täitemenetlusaegset elatisabi.

Eelnõu § 1 punktiga 32 lisatakse seadusesse rakendussäte elatisabi sissenõudmise kohta. Valitsuskabineti 30. augusti 2018. a nõupidamise teema nr 2 „Täitesüsteemi ümberkorraldamisest“ protokollis märgitud otsuse punkti 3 kohaselt peeti vajalikuks viia riiginõuete konsolideeritud haldamise ülesanne Riigi Tugiteenuste Keskusest MTA-sse. Tegemist oli Rahandusministeeriumi valitsemisalas tööülesannete ümberkorraldamisega, mistõttu PHS-i ka muudeti (RT I 30.06.2020, 11). Käesolevaks ajaks ei ole riiginõuete konsolideeritud haldamise ülesande MTA-sse üleviimist täies ulatuses toimunud, kuna selle eelduseks olnud SKA ja MTA vahelist automaatset infovahetussüsteemi ei ole jõutud lõpuni arendada. See aga tähendab asutustele käsitööd ja halduskoormust. Seni kuni vajalik infotehnoloogiline lahendus puudub, SKA kohtumenetlusaegse ja pankrotimenetlusaegse elatisabi nõudeid MTA-le sissenõudmiseks ei edasta.

Eelnõu § 2 punktiga 1 täpsustatakse vanemahüvitise samal ajal saamise põhimõtet.

PHS § 34 lõige 4 on seotud alates 01.04.2022 kehtiva võimalusega, mille kohaselt võivad vanemad nii ema vanemahüvitise, isa vanemahüvitise kui ka jagatava vanemahüvitise maksmise perioodil saada hüvitist samal ajal kuni 60 kalendripäeva. Lapsendajatel on vanemahüvitise samaaegse saamise õigus kuni 35 kalendripäeva, sest lapsendaja vanemahüvitise maksmise koguperiood on 70 kalendripäeva. Kui lapsevanemad kasutavad võimalust, et hoolitseda lapse eest samal ajal ning saavad selle perioodi eest mõlemad vanemahüvitist, väheneb nende vanemahüvitise saamise periood nende päevade võrra, millal nad said koos vanemahüvitist. Näiteks, kui emal oli õigus ema vanemahüvitisele ka enne lapse sündi, on perel õigus saada vanemahüvitist 605 kalendripäeva (see sisaldab nii ema vanemahüvitise, isa vanemahüvitise kui ka jagatava vanemahüvitise kalendripäevi). Kui lapsevanemad kasutavad 60 päeva vanemahüvitise saamise võimalust samal ajal, saavad nad vanemahüvitist kokku küll 605 kalendripäeva eest, kuid 545 päeva vältel (kuna 2 kuud said nad hüvitist samal ajal).

Kõnealust sätet on muudetud eesmärgiga lihtsustada samal ajal vanemahüvitise saamise põhimõtet lähtuvalt hüvitise saajate vajadustest. SKA arendab SKAIS-i iseteenindusse kalendervaate, kuhu lapsevanemad saavad märkida, mis päevade eest nad soovivad vanemahüvitist saada, sh saavad märkida samal ajal võetavad päevad. 2018. aastal koostatud eelnõu käigus ei olnud kalendervaate loomise võimalus kindel, mistõttu oli asjakohane lõige sätestatud teisiti. Vanemahüvitise saamise etteplaneerimise võimaluse loomine tagab hüvitise saajale parema ülevaate juba kasutatud ja veel kasutamata vanemahüvitise päevadest, vähendades seeläbi ka tekkida võivaid hüvitise enammakseid.

PHS § 34 lõigetes 4 ja 6 parandatakse ekslikud viited § 34 lõikele 3, asendades need viidetega sama paragrahvi lõikele 2.

PHS § 34 lõikes 5 viiakse muudetav säte kooskõlla 01.04.2022 jõustavas PHS-i redaktsioonis sätestatud vanemahüvitist saama õigustatud isikute ringiga (§ 33 lõige 1). Võrdse kohtlemise põhimõttest tulenevalt on samad õigused vanema abikaasal ja vanema registreeritud elukaaslasel.

PHS § 34 lõiget 7 muudetakse nii, et eraldi lõigetena sõnastatakse ema ja isa õigused vanemahüvitisele lapse surnult sünni korral ja olukorras, kus laps sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi.

PHS § 34 lõikes 7 sätestatakse ema õigus vanemahüvitisele lapse surma korral. 01.04.2022 jõustuv PHS-i redaktsioon näeb ette töötavale emale õiguse saada ema vanemahüvitist kuni 100 järjestikust kalendripäeva (§ 35 lg 3). Kui laps sünnib ennetähtaegsena ja ema ei ole jõudnud hakata enne lapse sündi ema vanemahüvitist kasutama, tekib emal õigus ema vanemahüvitisele alates lapse sünnist 100 järjestikust kalendripäeva (§ 35 lg 5). PHS § 35 lõige 5 on kohaldatav ka juhul, kui laps sünnib surnult.

Eelnõuga tagatakse emale, kelle laps sünnib surnult, õigus ema vanemahüvitisele samuti 100 järjestikuse kalendripäeva määras. Tegemist on naiste võrdse kohtlemisega, mis on kooskõlas nõukogu direktiiviga 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta. Eelnimetatud direktiivi artikli 8 kohaselt võtavad liikmesriigid tarvitusele vajalikud meetmed tagamaks, et rasedal töötajal, hiljuti sünnitanud töötajal ja rinnaga toitval töötajal oleks õigus saada vähemalt 14 nädala pikkune katkestamatu rasedus- ja sünnituspuhkus enne ja/või pärast sünnitust vastavalt siseriiklikele õigusaktidele ja/või tavadele. Rasedus- ja sünnituspuhkus peab sisaldama vähemalt kahe nädalast kohustuslikku rasedus- ja sünnituspuhkust enne ja/või pärast sünnitust vastavalt siseriiklikele õigusaktidele ja/või tavadele.

Kui ema on hakanud ema vanemahüvitise saamise õigust kasutama enne lapse surnult sündi, on tal õigus kasutada ema vanemahüvitist ja saada emapuhkust kokku 100 kalendripäeva. Näiteks kui ema on 70 kalendripäeva enne lapse sündi jäänud emapuhkusele ja hakanud kasutama ema vanemahüvitise saamise õigust, on tal õigus pärast lapse surnult sündi veel 30 kalendripäevale emapuhkusele ja -hüvitisele, kokku 100 kalendripäeva. Kui ema on jäänud puhkusele nt 30 kalendripäeva enne sünnitust, on tal õigus veel 70 kalendripäevale emapuhkusele ja -hüvitisele pärast lapse surnult sündi, kokku 100 kalendripäeva.

Kui laps sünnib elusalt, aga sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi ja emal on lapse surma päevaks emapuhkust ja ema vanemahüvitist kasutatud rohkem kui 70 kalendripäeva, on tal alates lapse surmast õigus saada emapuhkust ja ema vanemahüvitist veel 30 kalendripäeva. Siinkohal võib küll esineda ka olukordi, kus ema, kes oli emapuhkusele jäänud ja hakanud ema

vanemahüvitise saamise õigust kasutama 70 kalendripäeva enne lapse sündi, aga laps suri 70-päevaselt, on juba ära kasutanud 100 kalendripäeva emapuhkust ja -hüvitist. Siiski on ka olukorras, kus laps sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi, oluline tagada emale lapse surmast täiendavalt 30 kalendripäeva emapuhkust ja -hüvitist lapse kaotusega toimetulekuks.

Vastavalt PHS § 35 lõikele 4 vähendatakse ema vanemahüvitise maksmise perioodi juhul, kui ema hakkab ema vanemahüvitise saamise õigust kasutama rohkem kui 30 kalendripäeva, kuid vähem kui 70 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva, kuid lisatakse kasutamata jäänud päevad jagatava vanemahüvitise perioodi hulka. Seega kui ema hakkas ema vanemahüvitise õigust enne lapse sündi kasutama 30 kalendripäeva, on ema vanemahüvitise maksmise periood 60 päeva ning ülejäänud 40 päeva kanduvad jagatava vanemahüvitise perioodi. Kui sellises olukorras laps sureb näiteks 35 kalendripäeva pärast sündi ning ema saab juba jagatavat vanemahüvitist, vormistatakse ema ema vanemahüvitise saajaks ning tal on võimalik saada veel 40 päeva ulatuses ema vanemahüvitist ja emapuhkust.

Tervise Arengu Instituudi (TAI) andmetel on väikelaste suremus kõige suurem just esimese elukuu jooksul, mis oli põhjuseks kehtivas seaduses piiritleda lapse surma aega 30 päevaga, millal on vanemale tagatud õigus vanemahüvitisele. Eelnimetatud muudatused vanemahüvitise maksmisel lapse surma korral loovad peredele turvatunde, et paremini toime tulla lapse kaotusega, mis on emotsionaalselt keeruline olukord.

Tabel 1. Imikusurmad imiku vanuse järgi surmahetkel aastatel 2018–2020

	2018	2019	2020
alla 28 päeva	14	13	12
28 päeva – 2 kuud	3	4	1
2–3 kuud	3	2	0
3–4 kuud	0	1	0
4–5 kuud	1	0	1
5–6 kuud	1	0	0
6–7 kuud	0	0	2
7–8 kuud	0	0	0
8–9 kuud	1	1	0
9–10 kuud	1	0	2
10–11 kuud	0	0	0
11–12 kuud	0	0	1
KOKKU	24	21	19

Allikas: Tervise Arengu Instituut

Eelnõu § 2 punktiga 2 täiendatakse vanemahüvitise saamise õiguse tekkimist ja lõppemist lapse surnult sünni korral.

PHS § 34 täiendatakse lõigetega 8 ja 9, milles sarnaselt eelmises punktis nimetatud lõikega 7 käsitletakse vanemahüvitise saamise õiguse tekkimist ja lõppemist lapse surnult sünni korral.

Isal, kelle laps sünnib surnult või sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi, on õigus saada isapuhkust ja isa vanemahüvitist 30 järjestikust kalendripäeva olenemata sellest, kas ta on

isapuhkust ja isa vanemahüvitise saamise õigust enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva või enne lapse surma kasutanud. Isade puhul ei muutu vanemahüvitisele õigust andvate kalendripäevade arv, küll aga muutuvad vanemahüvitise liik ja periood, mille jooksul on õigus hüvitist saada. Lapse surma järgse isapuhkuse ja isa vanemahüvitise eesmärk on võimaldada isal tööst eemale jääda, leinata ja taastuda, võimaldada perel lapse kaotusega paremini toime tulla.

Eraldi lõikena sätestatakse reeglid ema vanemahüvitise maksmiseks mittetöötavatele emadele lapse surnult sünni korral. Kui laps sünnib surnult või sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi, on emal õigus saada ema vanemahüvitist 30 järjestikust kalendripäeva lapse surmale järgnevast päevast. Sarnaselt isadega ei muutu ka mittetöötavate emade puhul vanemahüvitisele õigust andvate kalendripäevade arv, küll aga muutuvad vanemahüvitise liik ja periood, mille jooksul on õigus hüvitist saada. Õigus ema vanemahüvitisele pärast lapse surma tagab ka mittetöötavatele emadele võimaluse lapse kaotusega paremini toime tulla.

Eelnõu § 2 punktiga 3 täpsustatakse ema vanemahüvitise määramise algusaega.

Kui laps sünnib rohkem kui 70 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva võib tekkida olukord, kus ema, kes on lapse sündimise ajal töises suhtes, on lapse sündimise päeval ka tööl. Vastavalt PHS § 35 lõikele 7 on eelnevalt töö- või teenistussuhtes olnud emal õigus saada ema vanemahüvitist üksnes siis, kui tema emapuhkuse andmed on kantud töötamise registrisse. Kuivõrd isik ei saa olla töötamise registris märgitud tööle ja emapuhkusele samal ajal, märgib ämmaemand sünnituslehe alguskuupäevaks lapse sünnist järgmise päeva. Seetõttu sätestatakse õigus emapuhkusele ja vanemahüvitisele sünnituslehe alguskuupäevast.

Sünnituslehe andmete ja sünnituslehe väljakirjutamise õigust omavate isikute loetelu ning sünnituslehe väljakirjutamise ja edastamise tingimused ja korra kehtestab sotsiaalkaitseminister määrusega.

Eelnõu § 2 punktiga 4 täpsustatakse vanemahüvitise arvutamise aluseid.

Eesmärk on vältida emade ja isade ebavõrdset kohtlemist jagatava vanemahüvitise suuruse arvutamisel. Emal, kelle õigus ema vanemahüvitisele tekib enne lapse sündi, võetakse vanemahüvitise suuruse arvutamisel aluseks lapse eeldatavale sünnikuule eelnenud 21 kalendrikuud, millest on maha arvatud lapse sünnikuule eelnenud üheksa kalendrikuud (§ 39 lg 3 p 1). Emal, kellel ei ole õigust ema vanemahüvitisele enne lapse sündi, ja isal arvutatakse vanemahüvitist lapse sünnikuule eelnenud 21 kalendrikuu tulude alusel, millest on maha arvatud lapse sünnikuule eelnenud üheksa kalendrikuud (PHS § 39 lg 3 p 2).

Enne 01.04.2022 kehtinud PHS-i redaktsiooni §-s 45 on sätestatud, et kui vanemahüvitist taotleb sama lapse eest korduvalt sama isik, ei arvutata tema vanemahüvitist ümber, v.a juhul, kui see on määratud töötasu alammäära järgi. Seetõttu ei pruugi emal, kelle vanemahüvitise arvutamise aluseks on lapse eeldatav sünnikuu, tekkida jagatavale vanemahüvitisele õiguse tekkimisel vanemahüvitise ümberarvutamise võimalust, mistõttu võib jagatava vanemahüvitise arvutamise aluseks olev arvestusperiood olla emal ja isal erinev.

Näiteks võib tuua olukorra, kus lapse eeldatav sünnikuu on 2022. aasta detsembri lõpp, kuid laps sünnib 2023. aasta jaanuaris. Sellisel juhul arvutatakse ema vanemahüvitist 2022. aasta detsembrist 21 kalendrikuud tagasi, isa vanemahüvitist aga 2023. aasta jaanuarist 21 kalendrikuud tagasi. Kuivõrd vanemahüvitise määr ja ka ülemmäär sõltub vanemahüvitise õiguse tekkimise aastast, võib see tekitada ebavõrdse olukorra ema ja isa vanemahüvitise arvustuses.

Eelnõu § 2 punktiga 5 täpsustatakse vanemahüvitise ülempiiri regulatsiooni.

PHS § 40 lõike 1 muudatus on seotud eelnõu § 2 punktiga 4 tehtud muudatusega, mille eesmärk on kohelda lapsevanemaid võrdselt vanemahüvitise arvestusperioodi mõistes. Kehtiva seaduse järgi määratakse vanemahüvitise ülempiir vanemahüvitisele õiguse tekkimise aja järgi. Samas on õiguse tekkimise aeg näiteks isa vanemahüvitise korral 30 päeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva, kusjuures isa vanemahüvitis määratakse ja makstakse alates lapse sünnist. Eriti riivab kehtiv seadus isasid, kelle laps sünnib jaanuarikuus, aga õigus isa vanemahüvitisele tekib eelneva aasta detsembris.

Kuna ema vanemahüvitisele ei rakendata vanemahüvitise ülempiiri, ei ole selle sätte puhul oluline eristada neid emasid, kellel on õigus ema vanemahüvitisele enne lapse sündi, ja neid emasid, kellel selleks õigust ei ole. Küll aga on see oluline jagatava vanemahüvitise kontekstis, kus emadele rakendub vanemahüvitise ülempiir. Seetõttu ühtlustatakse sättega, et kõikide lapsevanemate puhul, kellele on vanemahüvitis määratud selle ülempiiri ulatuses, lähtutakse vanemahüvitise ülempiirist, mis kehtis lapse sünniaastal.

Seega, sidudes ülempiiri määratluse lapse sünni aastaga, annab see võimaluse lapsevanemate võrdsemaks kohtlemiseks.

Erand üldisest korrast jääb lapsendaja vanemahüvitise puhul. Vastavalt PHS § 38 lõikele 3 on lapsendajal või hoolduspere vanemal õigus saada lapsendaja vanemahüvitist 70 kalendripäeva kuue kuu jooksul alates lapsendamise kohtuotsuse jõustumise või hoolduspere vanema lepingu sõlmimise päevast. Kuna lapsendaja vanemahüvitise ülempiiri määratlust ei saa siin kontekstis seostada lapse sünni aastaga on ülempiir seotud vanemahüvitisele õiguse tekkimise aastaga (lapsendamise kohtuotsuse jõustumise või hoolduspere vanema lepingu sõlmimise aasta). Ühe kalendrikuu lapsendaja vanemahüvitise ülempiir on vanemahüvitisele õiguse tekkimise aastast arvates üle-eelmise kalendriaasta Eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava ühe kalendrikuu tulu kolmekordne suurus.

Eelnõu § 2 punktiga 6 täpsustatakse emale jagatava vanemahüvitise ülempiiri rakendamist.

PHS-i 01.04.2022 jõustuva redaktsiooni § 40 lõike 5 kohaselt ema vanemahüvitisele ülempiiri ei rakendata. Ülempiiri rakendamata jätmine on seotud eelnõu § 2 punktis 1 viidatud 1992. aasta rasedus- ja sünnituspuhkuse direktiivi (92/85/EMÜ) nõuetega ning sarnaselt ei rakendata hüvitise ülempiiri ka sünnitushüvitisele. Kui ema taotleb jagatavat vanemahüvitist, kohalduvad ka emale vanemahüvitise ülempiir. Emale jagatava vanemahüvitise määramisel on vanemahüvitisele õiguse tekkimise aasta lapse sünniaasta.

Näide: lapse eeldatav sünniaeg on 5. detsember 2023. Emal on õigus ema vanemahüvitisele 26. septembrist 2023 (70 päeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva). Jagatavat vanemahüvitist hakkab ema kasutama 4. jaanuarist 2024. Selle näite varal on ema vanemahüvitisele õiguse tekkimise aasta nii ema vanemahüvitise kui ka jagatava vanemahüvitise korral 2023 ja ülempiir lähtuvalt lapse sünni aastast 2023. aastal kehtinud vanemahüvitise ülempiir.

Samas kehtestab PHS § 45 lõige 3 põhimõtte, et kui vanemahüvitist taotleb sama lapse kohta korduvalt sama isik, siis tema ühe kalendripäeva vanemahüvitise suurust ümber ei arvutata, välja arvatud PHS § 45 lõikes 1 sätestatud juhul. Vanemahüvitise liigid on ema vanemahüvitis, isa vanemahüvitis, jagatav vanemahüvitis ja lapsendaja vanemahüvitis. Korduvaks vanemahüvitise taotlejaks loetakse ka sama lapse eest erinevat liiki vanemahüvitise taotlemist. Seega, kui ema on eelnevalt taotlenud ema vanemahüvitist, on ta sama lapse eest jagatava

vanemahüvitise taotlemisel korduv hüvitise taotleja ja seetõttu on oluline käesoleva punktiga üheselt arusaadavalt sõnastada, et emale määratud jagatavale vanemahüvitisele kehtib vanemahüvitise ülempiir.

Eelnõu § 2 punktiga 7 täpsustatakse vanemahüvitise määramiseks taotluse esitamise reeglit.

PHS § 46 lõike 1 sõnastust muudetakse nii, et see hõlmaks vanemahüvitise määramist nii olukorras, kus hüvitise saaja ise ei pea hüvitise saamiseks eelnevalt andmeid SKA-le esitama, kui kataks ka olukorda, kus hüvitise saaja peab hüvitise määramiseks eelnevalt esitama SKA-le täiendava dokumendi.

Valdavalt on vanemahüvitise määramine hüvitise saaja jaoks automaatne protsess, st SKA saab hüvitise määramiseks vajalikud andmed teiste registritega automaatse andmevahetuse käigus ning hüvitise saaja ei pea SKA-le täiendavalt andmeid esitama.

Teatud erandlikel juhtudel aga ei ole SKA-l võimalik vanemahüvitist nii-öelda proaktiivse teenusena määrata ja hüvitise taotlejal endal tuleb hüvitise saamiseks esitada täiendavaid dokumente. Eelnimetatud täiendavate dokumentide esitamise kord on sätestatud sotsiaalkaitseministri 11. novembri 2016. a määruses nr 59 „Perehüvitiste taotluse andmete loetelu“. Näiteks juhul, kui isa taotleb isa vanemahüvitist enne lapse eeldatavat sünnitähtaega, tuleb isal SKA-le esitada andmed lapse eeldatava sünniaja kohta, sest nimetatud andmeid ei ole automaatse andmevahetuse käigus võimalik saada.

Eelnõu § 2 punktiga 8 täpsustatakse vanemahüvitise määramise ja maksmise regulatsiooni.

Vanemahüvitise maksmise kalendrikuu on kuu, mille eest hüvitist makstakse. Eelnimetatud lause lisamisega PHS § 46 lõikesse 6 ei muutu senised vanemahüvitise määramise ja maksmise põhimõtted. Lause mõtet selgitab hästi järgmine olukord. Kui isik saab vanemahüvitise väljamaksmise kuul sotsiaalmaksuga maksustatud tulu, nt töötasu, tehakse tasaarvestus selle kuu vanemahüvitisest, millal tulu deklareeriti. Siinjuures ei ole oluline, millise aja töötamise eest tulu teeniti või palka maksti. Täpsustus on vajalik ühtse arusaamise tagamiseks, et vältida kehtivast seadusest ja praktikast erinevat tõlgendamist.

Eelnõuga täpsustatakse PHS § 46 lõikes 7 sätestatud volitusnormi ulatust. Sotsiaalkaitseministri määrusega kehtestatakse sünnituslehe andmete ja sünnituslehe väljakirjutamise õigust omavate isikute loetelu ning sünnituslehe väljakirjutamise ja edastamise tingimused ja kord.

Eelnõu § 2 punktidega 9 ja 10 täpsustatakse vanemahüvitise maksmise peatamise ja jätkamise regulatsiooni.

2018. aastal, kui kõnealuseid vanemahüvitise muudatusi koostati, eeldati, et vanemahüvitise maksmise peatamist ja jätkamist puudutavad andmed hakkavad liikuma teisiti. Seetõttu on vastu võetud seaduses kehtestatud, et vanemahüvitise maksmise peatamisel katkeb vanemahüvitise maksmine teate esitamise kuule järgneva kalendrikuu esimesest kuupäevast või isiku nimetatud kalendrikuu esimesest kuupäevast ning jätkub sarnaselt teate esitamise kuule järgneva kuu esimesest kuupäevast. Kuna vanemahüvitise maksmise peatamiseks ja jätkamiseks luuakse SKAIS-i iseteenindusse lapsevanemale kalendervaade, kuhu saab märkida päevad, mille eest ta soovib vanemahüvitist saada, võimaldab loodav lahendus isikutel paindlikult peatada ja jätkata vanemahüvitise saamist. Seetõttu muudetakse PHS § 46¹ lõiget 2, võimaldades hüvitise maksmise peatamist ja jätkamist isiku nimetatud kuupäevast, rakendamata täiendavaid ajalisi piiranguid. SKAIS-i iseteenindusse vanemahüvitise

planeerimiseks loodav kalendervaade välistab isikute jaoks vajaduse vastavaid teateid SKA-le esitada.

PHS § 46¹ lõike 4 kohaselt loeb SKA vanemahüvitise maksmise automaatselt peatunuks, kui vanemahüvitise saaja ei ole planeerinud kalendrikuus ühtegi vanemahüvitise saamise päeva. Vanemahüvitise päevade planeerimisega jätkates loetakse peatumine automaatselt lõpetatuks.

Vanemahüvitise maksmise peatamise ja jätkamise korra muudatustega vähendatakse bürokraatiat ja vanemahüvitise taotleja tarbetut koormamist täiendava teate esitamisega.

Eelnõu § 2 punktiga 11 muudetakse vanemahüvitise saaja vahetamise põhimõtet.

Muudatuse eesmärk on võimaldada vanemahüvitise saaja vahetamist ühe kuu kaupa, välja arvatud PHS § 34 lõike 3 punktist 1 tulenev õigus kasutada vanemahüvitist üheaegselt kuni 60 kalendripäeva.

Et hüvitise saaja vahetamine päeva kaupa, mida jõustumata seadus ette nägi, oleks ka menetluslikult teostatav, peaksid lapsevanemad vanemahüvitise kasutamist pikemalt ette planeerima. SKA senine praktika on näidanud, et lapsevanemad seda pigem ei soovi ja pikemalt ette planeeritud perioode tahetakse palju jooksvalt muuta või tühistada, mis toob kaasa hulga hüvitise enammakseid ja tasaarvestusi ning tekitab raskusi ja valearvestusi sotsiaalkaitse (nt ravikindlustuse või riigipoolse sotsiaalmaksu maksmise) tagamisele vanemahüvitist saava vanema puhul.

Võrreldes kehtiva seadusega hüvitise saaja vahetamise korras muudatusi ei tehta ja kehtiv praktika, mis on end õigustanud, jääb kehtima ka alates 01.04.2022.

Eelnõu § 2 punktidega 12 ja 13 täiendatakse SMS-i sotsiaalmaksu maksmise erijuhtude regulatsioonis õigustatud isikute ringi, kelle eest riik maksab sotsiaalmaksu.

01.04.2022 jõustuva PHS-i ja TLS-i redaktsioonis lisandub vanemapuhkust ja -hüvitist saavate isikute sihtrühma võrdse kohtlemise printsiibist lähtuvalt vanema abikaasaga võrdsustatult vanema registreeritud elukaaslane, mistõttu on vajalik teha punktiga 12 analoogne muudatus ka SMS § 6 lõike 1 sihtrühmas.

Punktiga 13 lisatakse SMS § 6 lõike 1 punkti 8 õigustatud isikute ringi ka registreeritud elukaaslane.

Kehtivas seaduses on sättes viide Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusele, mis tunnistab põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks SMS § 6 lõike 1 punkti 8 osas, milles see välistab sotsiaalmaksu maksmise ravikindlustuse seaduse § 5 lõike 2 punktis 1 nimetatud isiku ülalpeetava registreeritud elukaaslase eest, kes kasvatab vähemalt ühte alla 8-aastast last ning kelle eest või kelle registreeritud elukaaslase eest riik ei maksa sotsiaalmaksu SMS § 6 lõike 1 punkti 1 või 1¹ alusel.

Kuna Riigikohtu otsus ei hõlma kogu sätet, on õigusselguse huvides vaja kehtivat sätet muuta ja sõnastada sättes läbivalt registreeritud elukaaslasele võrdsed võimalused abikaasaga.

Eelnõu § 2 punktidega 14 ja 15 täpsustatakse ja täiendatakse TLS-s emapuhkuse sätteid.

TLS § 59 lõike 4 muudatus on seotud PHS § 35 lõike 5 muudatusega, mis puudutab vanemahüvitise saamise õiguse tekkimist ennetähtaegse lapse sünni korral (vt eelnõu § 2 p 3). Kui laps sünnib rohkem kui 70 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva, võib

tekkida olukord, kus ema, kes on lapse sündimise ajal töises suhtes, on lapse sündimise päeval ka tööl. Vastavalt PHS § 35 lõikele 7 on eelnevalt töö- või teenistussuhtes olnud emal õigus saada ema vanemahüvitist üksnes siis, kui tema emapuhkuse andmed on kantud töötamise registrisse. Kuivõrd isik ei saa olla töötamise registris märgitud tööle ja emapuhkusele samal ajal, märgib ämmaemand sünnituslehe alguskuupäevaks lapse sünnist järgmise päeva. Seetõttu sätestatakse õigus emapuhkusele ja vanemahüvitisele sünnituslehe alguskuupäevast.

Sünnituslehe andmete ja sünnituslehe väljakirjutamise õigust omavate isikute loetelu ning sünnituslehe väljakirjutamise ja edastamise tingimused ja korra kehtestab sotsiaalkaitseminister määrusega.

Emapuhkuse sätteid täiendatakse lõikega 7 sarnaselt ema vanemahüvitise sätetega juhaks, kui laps sünnib surnult või sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi (vt eelnõu § 2 p 2). TLS § 59 lõike 1 kohaselt on naisel õigus saada emapuhkust kuni 100 kalendripäeva, kui tema kohta on väljastatud sünnitusleht PHS-i alusel. Eelnõuga tagatakse ka emale, kelle laps sünnib surnult, õigus emapuhkusele 100 järjestikuse kalendripäeva määras. Tegemist on naiste võrdse kohtlemisega, mis on kooskõlas nõukogu direktiiviga 92/85/EMÜ rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööohutuse ja tervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta. Kui laps sünnib surnult või sureb 70 päeva jooksul pärast sündi, on naisel õigus saada emapuhkust 100 järjestikust kalendripäeva. Kui naisel on lapse surma päevaks emapuhkust kasutatud rohkem kui 70 kalendripäeva, on tal alates lapse surmast õigus saada emapuhkust 30 kalendripäeva. Muudatuse eesmärk on anda töösuhtes olevale naisele piisav aeg töölt eemalolekuks, et sünnitusest taastuda, samuti anda aega lapse kaotusega toime tulla.

Eelnõu § 2 punktiga 16 täiendatakse TLS § 60 isapuhkuse regulatsiooni lõikega 5 juhaks, kui laps sünnib surnult või sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi. Eelnimetatud juhtudel on isal õigus saada 30 järjestikust kalendripäeva isapuhkust ja isa vanemahüvitist olenemata sellest, kas isa on isapuhkuse õigust kasutanud enne lapse eeldatavat sünnikuupäeva või enne lapse surma. Isade puhul ei muutu isapuhkusele õigust andvate kalendripäevade arv, küll aga muutuvad puhkuse liik ja periood, mille jooksul on õigus puhkust saada. Lapse surma järgse isapuhkuse ja isa vanemahüvitise eesmärk on võimaldada isal tööst eemale jääda ja olla vanematel teineteisele toeks, et lapse kaotusega paremini toime tulla.

Eelnõu § 2 punktiga 17 täiendatakse TLS-i lapsendajapuhkuse regulatsioonis õigustatud isikute ringi.

Nii PHS-is kui TLS-is on registreeritud elukaaslasel samasugused õigused ja kohustused nagu vanema abikaasal. Seetõttu on TLS § 61 lõikes 1 nimetatud piiranguid, mis kehtivad vanema abikaasale, laiendatud ka registreeritud elukaaslasele.

Eelnõu § 2 punktiga 18 tunnistatakse kehtetuks TLS § 62 lõige 6, mis sätestab õiguse vanemapuhkusele lapse surnult sünni või surma korral. Eelnõuga täiendatakse lapse surnult sünni korral ja juhul, kui laps sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi, emapuhkuse (eelnõu § 2 p 15) ja isapuhkuse (eelnõu § 2 p 16) sätteid.

Eelnõu § 3 punktiga 1 muudetakse LKindIS § 29 lõiget 7 seoses terminoloogia muutumisega ning termin „lapsehoolduspuhkus“ asendatakse terminiga „vanemapuhkus“.

Eelnõu § 4 punktidega 1–3 täiendatakse SMS-is maksuobjekti regulatsiooni.

Muudatuse eesmärk on seaduses läbivalt ühtlustada last kasvatavate vanemate ringi, kelle suhtes rakendatakse sotsiaalmaksu erisusi. Sihtrühma määratlemisel on õiguselguse huvides lisatud tekstiosa „või välismaal õppimise tõttu perest eemal viibivat last“. Siin on mõeldud

olukorda, kus pere elab jätkuvalt Eestis ning laps viibib välismaal õpingute tõttu. Perekülvitise maksmisel ja erijuhtudel sotsiaalmaksu maksmisel loetakse pere koosseisu ka välismaal õppiv laps.

SKA on ka seni kohelnud nimetatud sihtrühmi võrdselt, mistõttu ei too sihtrühma laiendamine kaasa täiendavat mõju riigieelarvele.

Eelnõu § 4 punktiga 4 muudetakse SMS § 6 lõiget 2. Muudatus on seotud eelnõu § 4 punkti 5 muudatusega, mille kohaselt tunnistatakse kehtetuks erisäte sotsiaalmaksu maksmisel isiku eest, kes kasvatab seitset või enam last. Nimetatud sihtrühma eest makstakse sotsiaalmaksu SMS §-s 2¹ nimetatud kuumääralt, ilma täiendava erisuse kehtestamiseta.

Eelnõu § 4 punktiga 5 tunnistatakse kehtetuks SMS § 6 lõige 2¹.

Riik või avalik-õiguslik juriidiline isik maksab sotsiaalmaksu ühe Eestis elava vanema, eestkostja või hoolduspere vanema eest, kes kasvatab Eestis seitset või enam alla 19-aastast Eestis elavat last. Sotsiaalmaksu arvutamisel võetakse aluseks PHS-is reguleeritud lasterikka pere toetuse summa 400 eurot. Kui töötasu alammäär on suurem kui lasterikka pere toetuse määr, makstakse sotsiaalmaksu kuumääralt, mis on töötasu alammäär. Kuna kehtestatud kuupalga alammäär on kõrgem kui lasterikka pere igakuine toetussumma, on säte praktikas oma otstarbe kaotanud ja sellel kujul erisuse sätestamine enam põhjendatud ei ole.

Eelnõu § 4 punktiga 6 kehtestatakse seni rahandusministri määrusega reguleeritud sätted õiguslikku olukorda muutmata seaduse tasandil. Muudatus on vajalik õigusselguse huvides ning õiguslikku olukorda see ei muuda.

Samal ajal SMS § 6 lõike 1 punktides 1–3³ ja 6–15 või lõikes 1¹ sätestatud tingimustele vastava isiku eest makstakse sotsiaalmaksu üks kord summalt, mis vastab töötasu alammäärale.

Lisaks reguleeritakse edaspidi seaduse tasandil, et SMS § 6 lõike 1 punktide 1, 1¹, 10 ja 8 alusel makstakse sotsiaalmaksu last või lapsi kasvatava isiku eest samas lõikes loetletud järjekorras. See tähendab, et kui isik vastab samal ajal mitmes punktis nimetatud tingimusele, nt punktis 1¹ nimetatud mittetöötav vanem ja punktis 8 nimetatud ülalpeetav abikaasa, makstakse isiku eest sotsiaalmaksu sättes eespool esitatud punkti järgi. Esitatud näite puhul makstakse isiku eest sotsiaalmaksu punkti 1¹ alusel, st mittetöötav vanem, kes kasvatab kolme või enam alla 19-aastast Eestis elavat last, kellest vähemalt üks on alla 8-aastane.

Eelnõu § 4 punktiga 7 täiendatakse SMS § 6 lõike 4 kolmandas lauses sätestatud volitusnormi. Volitusnormis peab olema märgitud akti andja ja liik. Eelnõuga laiendatakse ka senist volitusnormi ulatust, viies selle vastavusse määruse sisuga, mis lisaks sotsiaalmaksu maksmise korrale sätestab ka detailsed maksmise tingimused.

Eelnõu §-s 5 sätestatakse eelnõu seadusena jõustumise aeg.

Eelnõu § 5 lõikes 1 sätestatakse, et eelnõu § 1 jõustub 2022. aasta 1. juulil. Pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni jõustumine on seotud SKAIS-s pankrotimenetlusaegse elatisabiteenuse arendamisega, mis tagab SKA-le valmisoleku seaduse rakendamiseks.

Eelnõu § 5 lõikes 2 sätestatakse, et eelnõu §-d 2–4 jõustuvad 2022. aasta 1. aprillil. Eelnõuga muudetakse 01.04.2022 jõustuvat perekülvitiste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadust (RT I, 26.10.2018, 1), mistõttu on oluline, et eelnõuga tehtavad

muudatused jõustuksid samal ajal. SMS-e ja LKindIS-e muudatused on samuti seotud PHS-i 01.04.2022 jõustuvate muudatustega.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga võetakse kasutusele uus termin „pankrotimenetlusaegne elatisabi“, mis on määratletud eelnõu § 1 punktis 3.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

Eelnõu on seotud ema vanemahüvitisega seoses Euroopa Liidu Nõukogu direktiiviga 92/85/EMÜ, rasedate, hiljuti sünnitanud ja rinnaga toitvate töötajate tööhutuse ja töötervishoiu parandamise meetmete kehtestamise kohta (kümnes üksikdirektiiv direktiivi 89/391/EMÜ artikli 16 lõike 1 tähenduses)

6. Seaduse mõjud

Eelnõu raames on hinnatud pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni lisamisega seonduvaid mõjusid. Vanemahüvitist puudutavate sätete muudatused ei too kaasa märkimisväärsed täiendavaid mõjusid, mida ei ole juba hinnatud PHS-i muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (652 SE) mõjuhinnangus.²

Eelnõuga tehtavate surnult sündinud lapsi puudutavate muudatuste eesmärk on anda lapsevanematele, kelle laps sünnib surnult või sureb 70 kalendripäeva jooksul pärast sündi, turvatunne, et riik hoolib ja toetab ka rahaliselt emotsionaalselt keerulises olukorras. TAI andmetel on aastas hinnanguliselt 40 surnultsündi ja esimese 70 elupäeva jooksul sureb hinnanguliselt 20 last aastas. Muudatuse mõju sihtrühmale on oluline, vanemahüvitise eelarvele aga marginaalne ja see kaetakse SKA vanemahüvitise eelarvest. Ebasoovitav mõju puudub.

Elatisabi regulatsiooni täiendamine pankrotimenetlusaegse elatisabi sätetega toob kaasa mõjud järgmistes mõjuvaldkondades: sotsiaalne, sh demograafiline mõju, mõju majandusele ning mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

6.1. Sotsiaalne, sh demograafiline mõju

Kui praegu makstakse elatisabi üksnes kohtu- ja täitemenetluse ajal, siis elatisabi regulatsiooni täiendamisega lisandub elatisabi maksmine ka pankrotimenetluse ajal. 2020. aastal maksis riik elatisabi ca 6000 lapse eest, valdav osa neist lastest olid täitemenetlusaegse elatisabi saajad. Aasta-aastalt on elatisabi taotlejate ja nende laste arv suurenenud, mis on kaasa toonud ka riigile elatisabi kulude suurenemise (vt tabel 1).

Tabel 1. Täite- ja kohtumenetlusaegse elatisabi saajad ja väljamaksed perioodil 2017–2020

Aasta	Elatisabi liik	Saajate arv (taotlejad)	Saajate arv (lapsed)	Summa
2017	Täitemenetlusaegne	2717	3813	2 700 000 €
	Kohtumenetlusaegne	410	586	185 439 €
2018	Täitemenetlusaegne	3404	4724	4 000 300 €

² <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/55def2ae-3464-41d9-b069-53e7eaafa764/Perh%C3%BCvitiste%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus>

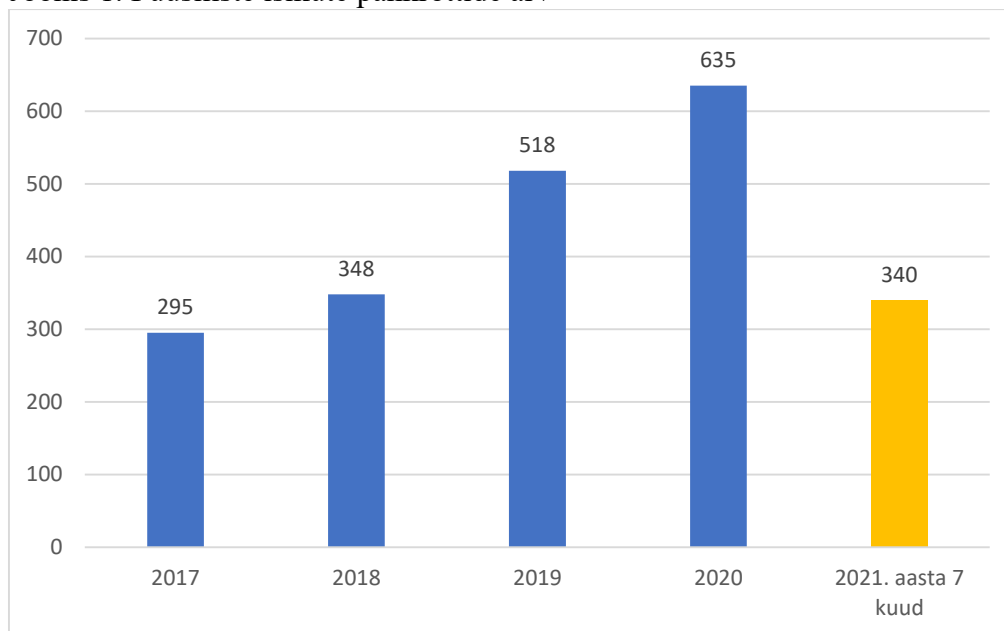
	Kohtumenetlusaegne	368	525	130 300 €
2019	Täitemenetlusaegne	3602	5000	4 350 000 €
	Kohtumenetlusaegne	328	486	143 400 €
2020	Täitemenetlusaegne	3916	5482	4 702 471 €
	Kohtumenetlusaegne	332	517	151 710 €

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

Kui võlgnikust vanema suhtes kuulutatakse välja pankrot ning algab pankrotimenetlus, ei ole lapsel enam võimalik elatisabi saada ning see laps langeb riikliku elatisabi skeemist välja või ta ei pruugi sinna jõudagi. See seab nimetatud sihtrühma kuuluvad lapsed võrreldes teiste lastega ebavõrdsemasse olukorda, sest puudutab nende laste õigust mõlema vanema ülalpidamiskohustusele ja adekvaatsele elustandardile. Seega on muudatus oluline laste võrdse kohtlemise seisukohalt.

Probleem võimendub just majanduskriiside ajal, kui ebakindla tööturu olukorra tõttu suureneb elanikkonna makseraskustesse sattumise oht. Majandusliku turvatunde kadumine mõjutab nii pereplaneerimise valikuid kui olemasolevate laste heaolu, mistõttu on oluline, et riik astuks samme selle mõju ennetamiseks ja leevendamiseks. 2020. aasta koroonakriisis ebakindlaks muutunud majanduskeskkonnas kasvas ka füüsiliste isikute pankrottide arv (vt joonis 1). 2020. aastal kuulutati Justiitsministeeriumi andmete kohaselt välja 635 füüsilise isiku pankrotti. 2021. aasta seitsme kuu jooksul kuulutati välja 340 füüsilise isiku pankrotti. Nende andmete alusel on Justiitsministeerium hinnanud, et käesoleva aasta lõpuks pankrottide arv võrreldes eelmise aastaga ei kasva ning lähiaastateks prognoositava majandusliku olukorra ja kohtuasjade alusel ei ole põhjust prognoosida ka olulist kohtuasjade (sh pankrottide) arvu kasvu.

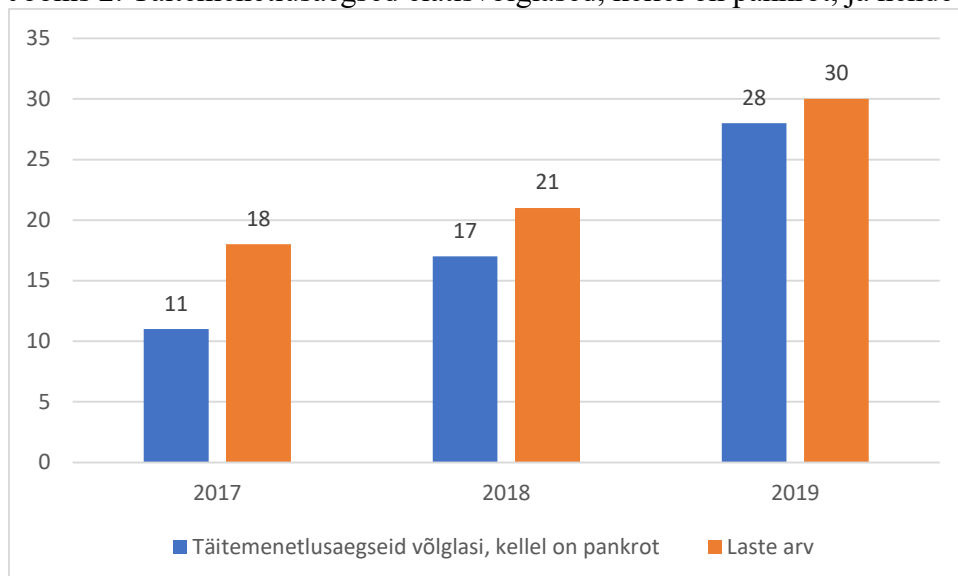
Joonis 1. Füüsiliste isikute pankrottide arv

Allikas: Justiitsministeerium, kohtute infosüsteemi (KIS) andmed

Mõjutatud laste arvu suuruse hindamisel kõrvutas SKA pankrottide andmeid täitemenetlusaegse elatisabi saajate ja täitemenetlusaegsete elatisvõlglaste andmetega. Joonis 2 näitab ootuspäraselt, et ka elatisvõlglaste arv on perioodil 2017–2019 kasvanud. SKA analüüs näitas, et 2019. aastal oli 30 last, kelle vanem (93% juhtudel lapse isa) ei täida ülalpidamiskohustust ja kelle suhtes on algatatud pankrotimenetlus või kohustustest vabastamise menetlus.

Joonis 2. Täitemenetlusaegsed elatisvõlglast, kellel on pankrot, ja nende laste arv

Allikas: SKA analüüs täitemenetlusaegsete elatisavõlglaste ja füüsilisest isikust pankrotivõlglaste andmete alusel

Eelnõuga tehtavad muudatused võivad mõnevõrra enam puudutada neid lapsi, kelle puhul ei ole varem algatatud täitemenetlust ega makstud täitemenetlusaegset elatisabi, kuid kellel tekib õigus saada pankrotiaegset elatisabi. Kuna tegemist on väga väikese laste ja lastega perede sihtrühmaga, on nende arvu keeruline hinnata ning samas ei oma see sihtrühma üldise suuruse hinnangus ega riigieelarve kulude hinnangus märkimisväärset rolli. Kokkuvõttes on sihtrühma kuuluvate laste arv võrreldes kõikide elatisabi ja peretoetusi saavate lastega arvuga väike (alla 1%).

Kuigi sihtrühm on väike, on mõju ulatus ja mõju sagedus nendele lastele keskmine, mistõttu võib kokkuvõttes hinnata sotsiaalset mõju sihtrühmale oluliseks.

Pankrotimenetlus võib kesta üle aasta ning lapsel puudub sellel perioodil õiguslik alus saada iga kuu elatisabi. Justiitsministeeriumi füüsilise isiku pankrotiasjade põhistatistika kohaselt kestab menetlus pankrotiavalduse esitamisest kuni pankroti väljakuulutamiseni ca 50–70 päeva. Pankrotimenetluse järelevalve kestab ca 400–500 päeva (13–17 kuud). Arvestades, et elatisabi on igakuine toetus, võib mõju avaldumise sagedust lastele hinnata keskmiseks.

Muudatuse mõju ulatust võib samuti hinnata keskmiseks, sest elatisabi (maksimaalne elatisabi on 100 eurot lapse kohta kuus) on arvestatav rahaline toetus, mis leevendab ühe vanemaga kasvavate laste vaesust, samas ei kaasne muudatusega peredele kohanemiskulusi. Ebasoovitavate mõjude risk puudub.

6.2. Mõju majandusele

Pankrotimenetlusaegse regulatsiooni mõju majandusele avaldub leibkondade toimetulekus ja majanduslikes otsustes.

Mõjutatud leibkondade suurus oli 2019. aasta andmete kohaselt 28 lastega peret (vt joonis 2), kus lahus elav vanem ei täida ülalpidamiskohustust, ning kelle suhtes on algatatud

pankrotimenetlus või kohustustest vabastamise menetlus ja kellele loodav regulatsioon teeb võimalikuks elatisabi saamise. Kuigi tegemist on väikese sihtrühmaga kõigist lastega ja ühe vanemaga leibkondadest, on tegu olulise muudatusega sihtrühma kuuluvate leibkondade toimetulekus. On teada, et ühe vanemaga leibkondade vaesusrisk võrreldes teiste lastega leibkondadega on suurem. Eesti sotsiaaluuringu andmetel oli 2019. aastal ühe täiskasvanu ja lapse/lastega leibkondade suhtelise vaesuse määr 27,3% ja absoluutse vaesuse määr 5,3%, samal aastal olid kõikides lastega leibkondades vastavad näitajad mitu korda väiksemad (suhtelise vaesuse määr 14,0% ja absoluutse vaesuse määr 2,3%). Seega on iga riigipoolne samm ühe vanemaga perede vaesuse leevendamiseks põhjendatud.

Elatisabi maksmine pankrotimenetluse ajal suurendab sihtrühma kuuluvate üksikvanemaga leibkondade sissetulekuid ca 100 euro võrra kuus. Lapse ülalpidamise uuringu³ kohaselt oli lapse minimaalne ülalpidamiskulu ühe vanema kohta 2019. aasta lõpus 172–194 eurot kuus, olenevalt arvutamise meetodist. Praegust maksimaalset elatisabi suurust arvestades katab see maksimaalselt poole lapse ülalpidamiskuludest ühe vanema kohta. Statistikaameti andmete kohaselt oli täiskasvanu ja lapse/lastega leibkonna kulutuste suurus ühes kalendrikuus 2020. aastal ühe leibkonnaliikme kohta keskmiselt 457 eurot kuus. Elatisabi võimaldab leevendada ühe vanemaga perede vaesust ja suurendada kulutuste või säästude suurust 100 euro võrra kuus ning see omakorda võib mõjutada nende leibkondade tarbimiskäitumist. Mõju sagedust toimetulekule ja majanduslikele otsustele võib hinnata keskmiseks, sest tegemist on regulaarse igakuise toetusega. Mõju ulatus on keskmine, kuna elatisabi on arvestatav rahaline toetus, arvestades laste ülalpidamiskulusid ning leibkondade kulutusi.

Ebasoovitavate mõjude risk sihtrühmale puudub.

6.3. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Muudatus mõjutab SKA ja Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja (pankrotihaldurite) ülesandeid ja protseduure.

Kui võlgniku suhtes alustatud pankrotimenetluse korral varem käinud täitemenetlus lõpetatakse, toimub elatist puudutav edasine suhtlus ja asjaajamine pankrotimenetluse ajal SKA kaudu. Kui pankrotimenetlusaegset elatisabi saama õigustatud isikule on varem makstud elatisabi, saab SKA andmed võlgniku suhtes pankroti väljakuulutamise kohta Ametlikest Teadaannetest. SKA kontrollib elatisabi saama õigustatud isiku vastavust pankrotimenetlusaegse elatisabi saamise tingimustele ja teavitab õigustatud isikut elatisabi õiguse tekkimisest. Tegemist on proaktiivse teenusega ja elatisabi maksmine jätkub, ilma et elatisabi saaja peaks tegema täiendavaid toiminguid.

Kui pankrotiaegset elatisabi saama õigustatud isiku suhtes ei ole varem algatatud täitemenetlust elatise nõudes ega makstud täitemenetlusaegset elatisabi, tuleb elatisabi taotlejal esitada SKA-le pankrotimenetlusaegse elatisabi saamiseks taotlus. Taotlemise protsess tehakse kasutajale lihtsaks.

Kuna pankrotimenetlusaegset elatisabi makstakse tagasiulatuvalt ka selle aja eest, kui kohus on otsustanud täitemenetluse peatamise FIMS-i alusel kuni pankroti väljakuulutamise või ümberkujundamiskava kinnitamise määruse jõustumiseni, lisandub SKA-le kohustus kontrollida elatisabi saama õigustatud kohtute infosüsteemist. Kuna aga juhtumite arv on väga väike, siis lisanduv ülesanne SKA halduskoormusele märkimisväärset mõju ei avalda ning ametnike igapäevane töökoormus pigem ei kasva või kasvab vähesel määral ja vajalikku täiendavat inimressurssi ei ole vaja planeerida.

³ https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/miinumelatisel_opparuanne.pdf

Pankrotihalduril lasub kohustus SKA-d teavitada vaid siis, kui ta lapsele elatise pankrotivarast välja maksis, või kui ilmnevad muud asjaolud, mis takistavad elatisabi maksmist. Muul ajal maksab SKA elatisabi automaatselt.

Kuna menetlusprotsessi on kaasatud võimalikult vähe osapooli ja menetlusautomaatikat on rakendatud seal, kus võimalik, võib eeldada, et menetlusprotsess on kiire ja läbipaistev. Kohtutäituritele täiendavaid tööülesandeid pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmisega ei kaasne.

Muudatuse mõju ulatust sihtrühmale võib hinnata keskmiseks, sest eri osapooltel on olemas sarnase töö kogemus. Pankrotihalduritele ja SKA-le kaasnevad mõningad muudatused töös, kuid eeldatavasti ei kaasne nendega kohanemiskulusi. Mõju sagedust võib hinnata väikseks, kuna nimetatud juhtumitega tegelemine on ebaregulaarne ja harv. Seetõttu võib eeldada, et nimetatud sihtrühmade jaoks nende igapäevane töökoormus pigem ei kasva ning vajalikku täiendavat inimressurssi ei ole vaja planeerida. Kui arvestada, et mõjutatud on vaid üksikud riigiasutused, on sihtrühma suurus väike.

Muudatusega lisandub kulu riigieelarvele pankrotimenetluse ajal makstavate elatisabi väljamaksete näol. Kuna muudatus puudutab väga väikest sihtrühma (ca 40 last aastas), on täiendav kulu riigieelarvele väike. Hinnanguliselt oleks elatisabi aastane kulu ligikaudu 50 000 eurot.

Kuna välja makstava elatisabi summa on alla 1% peretoetuste eelarvest ja vaid marginaalne osa riigieelarvest, on mõju eelarvele ebaoluline.

Muudatuse rakendamiseks kaasneb SKA ja SKAIS-i arendamise vajadus, mille maksumus on lahti kirjutatud seletuskirja punktis 7.

6.4. Andmekaitsealane mõjuhindang

Andmekaitsealane mõjuhindang on tehtud eelnõuga loodava elatisabi täiendava regulatsiooni ehk pankrotimenetlusaegse elatisabi kohta, millega võimaldatakse elatisabi maksta ülalpidamiskohustust mittetäitva lapsevanema pankrotimenetluse ajal. Tegemist on elatisabi puudutava uue võimalusega, mida hakatakse määrata ja maksta juba olemasoleva kohtumenetlusaegse ja täitemenetlusaegse elatisabi kõrval. Seoses lisanduva elatisabi maksmise olukorraga hakkab SKA koguma ja töötleva lisaks isikuandmetele, mis on juba varem õigusaktides reguleeritud, pankrotimenetlusega seotud järgmisi andmeid:

- 1) täitemenetluse peatamise kuupäev;
- 2) pankroti väljakuulutamise määruse jõustumise kuupäev;
- 3) lapsele elatise maksmise notariaalselt tõestatud kokkulepe.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi andmesubjektiks on lapse seaduslik esindaja või täisealine laps, kes taotleb pankrotiaegset elatisabi. Kui lapsele on varem makstud elatisabi, saab SKA andmed võlgniku suhtes esitatud pankrotiavalduse kohta kohtute infosüsteemist ja pankroti väljakuulutamise kohta Ametlikest Teadaannetest.

SKA kontrollib elatisabi saama õigustatud isiku vastavust pankrotimenetlusaegse elatisabi saamise tingimustele ja teavitab õigustatud isikut elatisabi õiguse tekkimisest. Tegemist on proaktiivse teenusega ja elatisabi maksmine jätkub ilma, et elatisabi saaja peaks tegema täiendavaid toiminguid. Eesmärk on tagada laste huvide kaitse ja abi elatisabi näol.

Kui pankrotimenetlusaegset elatisabi saama õigustatud isikule ei ole varem täitemenetlusaegset elatisabi makstud, tuleb isikul esitada SKA-le taotlus pankrotimenetlusaegse elatisabi saamiseks. Taotlejal tuleb SKA-le esitada andmed pankroti väljakuulutamise kohta, mille vastavust kontrollib SKA Ametlikest Teadaannetest.

Pankrotimenetlusaegse elatisabi regulatsiooni loomisega täiendatakse sotsiaalkaitseministri 5. märtsi 2019. a määruses nr 12 „Sotsiaalkaitse infosüsteemi põhimäärus” kohtute infosüsteemist saadavate andmete loetelu. Samuti täiendatakse sotsiaalkaitseministri 11. novembri 2016. a määruses nr 59 „Perehüvitiste taotluse andmete loetelu“ elatisabi taotluse andmete loetelu pankrotimenetluse andmetega.

Riiklike perehüvitiste taotluste, sh elatisabi taotluste menetlejana järgib SKA ka pankrotimenetlusaegse elatisabi määramisel kõiki andmekaitse põhimõtteid ja turvanõudeid ning eraldiseisvat kohanemisaega olemasolevate teenuste täiendamiseks asutus ei vaja. Sisulised nõuded ja mõjud on hinnatud juba seniste elatisabiteenuste rakendamisega. Eelnõuga lisanduvaid andmeid töödeldakse SKAIS-is nii, nagu kõiki teisi perehüvitiste menetlemise andmeid (sh praegu elatisabi). Andmete töötlemise andmestik on kooskõlas sotsiaalseadustiku üldosa seaduses (SÜS) sätestatud infosüsteemi andmete koosseisuga (SÜS, § 39).

Seadusemuudatustega kaasnev andmekaitsealane mõju on vähene, kuna andmetöötlustele rakenduvad kõik senised tingimused (juurdepääsude haldus, andmekogu auditeerimine vastavalt turvaklassile jne), mis on sätestatud riiklikele andmekogudele. Tagatud on nii organisatoorsed kui tehnilised meetmed riskide maandamiseks. Andmekogumise protsess on läbipaistev ning tagatud on õigusliku aluse olemasolu. Põhjused täiendavaks andmete päringuks on piisavalt kaalukad ja vajalikud teenuste korraldamiseks.

Lisaks kohaldub ametnikele avaliku teenistuse seadus (ATS, § 55), mille kohaselt ei tohi ametnik nii teenistussuhte ajal kui ka pärast teenistussuhtest vabastamist avaldada talle teenistuse tõttu teatavaks saanud teiste inimeste perekonna- ja eraellu puutuvaid andmeid ega muud asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teavet. Muul juhul reguleeritakse konfidentsiaalsuskohustus töölepingus või muu dokumendi lisana (TLS, § 22).

Eelnõuga täiendatakse SMS-i ja TLS-i sätetes õigustatud isikute ringi ja lisatakse abikaasa kõrvale võrdse kohtlemise eesmärgil registreeritud elukaaslane. Kuna PHS-is on juba läbivalt abikaasa ja registreeritud elukaaslase õigused võrdsustatud ning eelnõuga muudetavad SMS-i ja TLS-i sätted on tihedalt seotud PHS-i regulatsiooniga, on sihtrühmade ühtlustamine vajalik. Teiste, sama teenust saavate isikute kohta kogutavate andmete hulk ja koosseis eelnõuga ei muutu.

Eelnõu sätetega, mille eesmärk on õiguselguse huvides seadust täpsustada või mida muudetakse töökorralduslikel põhjustel, ei muutu kehtiva õigusega võrreldes andmekaitse seisukohalt töödeldavate andmete ulatus ega töötlemise kord.

Kokkuvõttes võib andmekaitsealast mõju pidada väheseks.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Muudatusega lisandub kulu riigieelarvele pankrotimenetlusaegse elatisabi väljamaksete näol. Kuna muudatus puudutab väga väikest sihtrühma, on täiendav kulu riigieelarvele väike. Hinnanguliselt oleks pankrotimenetlusaegne elatisabi väljamaksete aastane kulu ligikaudu 50 000 eurot. Kuna väljamakstava elatisabi summa moodustab alla 1% peretoetuste eelarvest, on mõju eelarvele ebaoluline.

Elatisabi puudutava muudatuse rakendamiseks on vajalik SKAIS-i arendus, mille maksumus on 483 108 eurot, mis on kavandatud katta Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest, kust on juba rahastatud elatisabi teenuse eelanalüüs summas 71 445 eurot.

Vanemahüvitise muudatused ja sellega seotud muudatused sotsiaalmaksu maksmise erijuhtudel võivad mõjutada vanemahüvitise ja erijuhtudel sotsiaalmaksu maksmise eelarvet, mille puhul on tegemist arvestuslike kuludega Sotsiaalministeeriumi eelarves, väga marginaalsel määral. Vanemahüvitise muudatustega kaasnev SKAIS-i arendusvajadus teostatakse projekti „Kasvage koos“ PHS muudatuste viimase etapi arendustegevuste raames ja täiendavaid kulusid SKAIS-i arendamiseks eelnõuga ei kaasne.

8. Rakendusaktid

Seaduse rakendamiseks on vaja muuta sotsiaalkaitseministri 5. märtsi 2019. a määrust nr 12 „Sotsiaalkaitse infosüsteemi põhimäärus”, sotsiaalkaitseministri 11. novembri 2016. a määrust nr 59 „Perehüvitiste taotluse andmete loetelu“ ja rahandusministri 31. detsembri 2003. a määrust nr 113 „Sotsiaalmaksu maksmise kord erijuhtudel“ ning kehtestada uus sotsiaalkaitseministri määrus „Sünnituslehe andmete ja sünnituslehe väljakirjutamise õigust omavate isikute loetelu ning sünnituslehe väljakirjutamise ja edastamise tingimused ja kord“.

Rakendusaktide kavandid on esitatud seletuskirja lisas.

9. Seaduse jõustumine

Käesoleva eelnõu § 1 on planeeritud jõustuma 1. juulil 2022. a. Eelnõu §-d 2–4 on planeeritud jõustuma 1. aprillil 2022. a.

Muudatustest mõjutatud asutustele on antud piisav aeg tutvuda uute õigusnormidega ja korraldada nende rakendamine, kuna neid on kaasatud juba muudatuste kavandamise käigus.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale, Maksu- ja Tolliametile, Lastekaitse Liidule, Notarite Kojale, MTÜ Eesti Ämmaemandate Ühingule, Eesti Naistearstide Seltsile, MTÜ Vaikuse Lapsed ja Andmekaitse Inspektsioonile. Eelnõu on teadmiseks saadetud Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Ametiühingute Keskliidule, Eesti Tööandjate Keskliidule, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Eesti Personalijuhtimise Ühingule, Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsioon TALO ja Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioonile.

Algatab Vabariigi Valitsus 2021

(allkirjastatud digitaalselt)